ساراں

نجم حُسین سیّد

سارا

سماراں

نجم حُسین سیّد

سُچیت

سبھے حق لِکھیار دے راکھویں

ہتھلی چھپائی

فرید بھنڈار ٹرسٹ

ولوں لوک بولی سیوا

تریجی چھاپ: 2007ء سُچیت کتاب گھر، لہور
دُوجی چھاپ: 1988ء اُدم پبلشرز، لہور
پہلی چھاپ: 1974ء مجلس شاہ حسین، لہور

چھپواک ورتاوے

سُچیت کتاب گھر

11- شرف مینشن، چوک گنگارام، بُک سٹریٹ 1، لہور

SUCHET KITAB GHAR
11-Sharaf Mansion, Chowk Ganga Ram, Book Street 1, Lahore. PAK
Ph: 92 42 6308265 E-mail: suchet2001@yahoo.com

ورتاوے: کتاب ترنجن، 22 میاں چیمبرز، 3 ٹمپل روڈ، لہور- فون: 6312790 42#
شرکت پریس لہور Shirkat Press, Lahore

ندیوں پار رانجھن دا ٹھانہ	7
رانجھن یار طبیب	27
پُورن تے رسالُو	44
بھاجڑ تخت لہور	56
ڈُتے دی کہانی	69

ندیوں پار رانجھن دا ٹھانہ

دریا ساڈا راکھا آہا- سانوں کھلرن توں، اُبھرن توں ودھن توں ورجدا- آپنے آپ توں باہر نِکلنوں ورجدا- ساڈی سوچ اُڈاری کولوں، ساڈیاں سُپنیاں کولوں سانوں بچاوٗندا- آپنی 'میں' وِچوں نِکل کے آپنے 'تُوں' ول ونجنوں ہٹکدا-

دریا ساڈی ماپیاں دی جُوہ دی حد آہی- ماپیاں دی سوچ دی، سار دی حد- اوہناں دے کرن دی، جرن دی حد- اوہناں دے دِل دی حد- ماپیاں ولوں سانوں جو کُجھ مِلیا اوہ دریاوٗں اُرار ای ہا- ماپے سانوں پالدے، سنبھالدے، ساڈے کاج سواردے، پر تاہیوں جے اسیں دریاوٗں اُرار رہیے اوہناں دی جُوہ وِچ رہیے- ماپے چاہوندے پئے دریا سانوں گھیری رکھے اوہناں دی جُوہ دے اندر، جو کُجھ اوہناں کیتا، ورتیا، سوچیا اوہدے اندر- جیویں اوہناں کیتا، ورتیا، سوچیا اوہدے اندر سانوں گھیری رکھن لئی اوہ دریا نوں آپنا کاما سمجھدے-

دریاوٗں اُرار ماپیاں دا حکم چلدا آہا- سارے سکول کالج کچہریاں دفتر مندر

مسیتاں تکیے دارے تھیٹر کلباں چکلے شراب خانے ماپیاں دے حکم نال سانوں ماپیاں دی جُوہ وِچ گھیری رکھن اُتے لگے رہندے- ایہہ گل جائیں بنائیاں ای ایسے کم لئی آہیاں جو نویاں آون والیاں نوں دریاوٗں اُرار ماپیاں دِیاں کڈِھیاں لیہاں اُتے لائی رکھیا جاوے- ہوونہاراں دے ہوون نوں تے کرنہاراں دی کرنی نوں وڈیاں دی مرضی نال بنّھی رکھیا جاوے- تے وڈیاں دی مرضی کیہ آہی- ایہو جو کوئی شے آپنی تھاں توں نہ ہلے- جو ہوندا رہیا اوہ ہوندا رہوے بھاویں انیاں ای ہووے- جو نہیں ہویا کدیں نہ ہووے بھاویں حق ای ہووے-

پر جے منداراں مسیتاں سکولاں کالجاں دفتراں کچہریاں چکلیاں شراب خانیاں دی مار کھا کے وی نویں آون والے دریاوٗں پار نظراں لائی رکھدے تے وت اوہناں نوں ڈکن واسطے پُلس تے فوج دے ہتھ ہتھیار کامے ہر ویلے تیار ہوندے- جے نویں آون والے گلیں کتھیں ولائے نہ جاندے تاں اوہناں نوں زورِیں دب دیبڑِیں ڈکیا جا سکدا ہا-

نویاں دے دِل وِچ دریا دی چھک وی آہی تے دریا دا سہم وی- دریا بے ہاتھ اے بے انت اے- مُونہہ زور اے- ایس کارن ہِک دِل اساڈا ایہدے کولوں سہمدا آہا- ایہہ سہم ماپیاں دی مرضی دا پرچھاواں آہا- ہِک دِل اساڈا نویاں آیاں دا ایہہ وی رہندا جو ماپیاں دی مرضی نال مرضی رلا دیئے- اوہناں دی دسی لیہے لگیے- جیہناں ڈھنگاں نال اوہناں ناں ناواں کمایا اوہو ڈھنگ اپنایئے- ناں ناویں لئی جیہڑا گھول اوہناں کیتا اسیں وی کریئے- حاکم وڈیرے نویاں آیاں نوں ایس گھول وِچ واڑن لئی تھاپڑدے تے کھار دیواوندے-

آپنیاں گُرسیاں نوں لشکاوندے تے وڈیاوندے- نویاں نوں آکھدے ایہہ گُرسیاں تُہاڈے جوگیاں ہن جے تہاڈے اندر دم ہے تاں آؤ سانوں لاہ کے آپیں مَل لوو- نویاں آیاں دِیاں نظراں نوں دریاؤں پار ولوں موڑن دا ایہہ کاری نسخہ آہا- ناں ناویں دے گھول وِچ وڑ کے نویاں آیاں دا دِل دریاؤں اُرار ماپیاں دی جُوہ وِچ ای گُھبیا رہندا- اوہ وی آکھدے جو ہے اِنجے رہوے- جو ہوندا آیا ہے سوئی ہوندا رہوے- تاں جے ناں ناویں والی کھیڈ وِچ اسیں وی ٹھیپہ سٹ کے کوئی خانہ مَل لئیے-

پر بیا دِل نویاں آیاں دا ہِت دریاؤں پار جاون تے آہا- دریا ساڈے جیون دی سبھ توں وڈی روک آہی- ساڈا سبھ توں وڈا ویری- ساڈے ودھن، اُبھرن، ہِت نویاں ہوون دا ویری- پار مینڈا رانجھن وسیندا ہے تے دریا مینڈا راہ مَلی کھلوتا ہے- پر جے مینڈے اندر سِر تلی تے دھرن دا حوصلہ ہے تاں دریا مینوں رانجھن دی نگری دا بُوہا وی ہے-

جیہڑا دل اساڈا ماپیاں دے پرچھاویں بیٹھ ہے اوہ سانوں دریا دے بہوں نیڑے نہیں ڈُھکن دیندا- جیڈی ڈُوروں سرکاری حکم ہے اوڈی ڈُوروں ای سانوں دریا ول ویکھن دیندا ہے- ایڈی ڈُوروں دریا اسانوں ماپیاں دا جدی کاما دِسدا ہے- ماپیاں دی رِیت دا، وڈیریاں دے ویہار دا پُرانا راکھا- جے دِل اساڈا ماپیاں دے پرچھاویں بیٹھ ای رہوے تے اسیں سرکاری ڈُوری نوں کِتے بے دھیانے اُلانگھ کے دریا دے نیڑے ونج کھلوئیے تاں دریا مریلے پشُو وانگ سانوں شُوکردا تے گُھرکدا ہے- جیہڑے دِلوں ماپیاں دا پرچھاواں ونجایوں باجھ دریا دے نیڑے ہوئے اوہ اِکے تاں عُمراں دا جھورا سہیڑ کے آپنی بُکل دے

چور بنے تے اِکے اصلوں سُرت ای گوا بیٹھے۔

جیہناں ماپیاں دا پرچھاواں دِلوں دھو چھڈیا اوہناں نوں دریا دُوروں رمزاں نال سدیندا تے موہندا ہے۔ دریا اوہناں نوں اُلیلدا ہے چلو ماپیاں دی جُوہ والی اج دی کالکھ لاہیے تے پار ونج کے آپنی بھلک آپ جگائیے۔ اُبھریئے، اُسریئے تے نِت نویں تھیویئے۔ جتنا اوہ نیڑے دریا دے ہووندے ہن اوتنی ای سِک پار ونجن دی ودھیرے مچدی ہے۔ دریا رانجھن دا بُوہا۔ اساڈا ویری، اساڈا بھیتی اساڈا سیری۔ ایہدے وِچ وڑ کے ایہدے نال گُھلیے۔ کھیہڑیئے۔

پر جد تائیں ٹھل نہ پویئے ماپیاں دا پرچھاواں کھیہڑا نہیں چھڈدا۔ مُڑ مُڑ گھیردا ہے۔ جد تائیں ٹھل نہ پویئے دریا دی سِک وی تے اوہدا سہم وی دوویں دِل دے نال رہندے ہن۔

جیہڑے دریاؤں پار گئے رانجھا اوہناں وِچ موہری ہے۔

رانجھے چنانہہ پار کیتی تے ماپیاں دی جُوہ چھڈی۔ اوہدیاں بھراواں دے دِل ماپیاں دے پرچھاویں دے گُھڑ اپئے چڑھے۔ اوہناں ماپیاں دا ناں سانبھیا ماپیاں دی بھوئیں تے گھر سانبھے۔ وت ایس سانبھ سہیڑ توں اسانجھی مَل والی رِیت ٹُری۔ اتے رانجھے دے بھرا ایس رِیت دے مجاور لگے تے ایسے رِیت دی اوہناں نوں تے اوہناں دِیاں پیڑھیاں نوں مار دِگی۔

رانجھے چنانہہ پار کیتی اتے اوہ ودھن پُھلن دے پندھ پیا۔ آپ پچھان دے پندھ پیا۔ اوہنے آپنی ''میں'' نوں موکلا تے نِگر کیتا تے آپنے ''توں'' نال گھنیرا سانگا جوڑیا۔ چنانہہ پار کر کے اوہنے ماپیاں دی جُوہ وِچ چلدے ویہار دے ظلم توں نابری کیتی۔ آپنی ثابتی دی سنبھال کیتی تے آپنے ست دا پالن

کیتا-

تخت ہزارے وِچ اساںجھی مَل دا ویہار پردھان ہے- لوکی نِت کھار کھاوندے تے اِکدُوجے نال بھڑدے ہن- وست بنائی ایسے لئی جاوندی ہے جو لوکی اوہنوں ودھو ودھ سانبھن لئی پئے بھڑن تے اِکدُوجے نوں تھاؤں پئے مارن- وست دا مَلن مُول ہے ورتن ہنڈاون مُول نہیں- جیہڑا وست بناون تے سمیٹن دی ایس انھی کھیڈ وِچ نہ وڑے لوکی اوہنوں آپنے وِچوں نہیں سمجھدے اوہدے اُتے شک کریندے ہن تے اوہدے نیڑے نہیں لگدے-

رانجھا آپنی ونجھلی پاروں تخت ہزارے دیاں وڈکیاں نوں متھیوں دُکھدا ہے- ونجھلی دے بول تدوں وستاں وِچ نہ آہے گِنیندے- سُراں نوں ریکارڈ کر کے سانبھن سہیڑن دی اجے اٹکل لوکاں نوں آہی کوئی نہ- نہ ای سُرہاریاں نوں نوکر رکھ کے اکدوجے کولوں نمبر لے جاون دا کِسے نوں اجے خیال آہا- اجے موٹیریاں شیواں دی مَل لئی گھول پیا ہوندا ہا- سُر اجے جادُو ای آہا- رانجھے دی ونجھلی گبھرواں نوں بھوئیں دی کھوہ کھس توں ولا لیندی- رناں کولوں گہنے کپڑے چھڈا لیندی- رن کھسم دے سنجوگ وِچ بھنگ گھتدی- تخت ہزارے دے چلدے ویہار دے پہیے بنھ کھلوندی-

تخت ہزارے رانجھا بھراواں وِچ ویہلڑ اتے مکھٹو سدیندا آہا- کیونجے اوہ وست پُجاری نہیں- وست بناؤن تے مَلن نوں حیاتی دا مُول نہیں منیندا- بھرجائیاں نوں ایہہ وی دُکھ ہے جو رانجھا تخت ہزارے دِیاں سوانیاں نوں موہندا کیوں ہے- نہ اوہ کھاروکھاری وستاں گھڑدا ہے نہ مَلدا ہے مُڑ اوہ جنانی نیڑے جاوے کیوں-

جنانیاں وی اسانجھ مَل ویہار وِچ اِک وست ای ہن- ہور وستاں ہار اوہناں نوں وی کھارو کھاری رنت نویکلیاں رنگاں وِچ گھڑیا بنایا ویندا ہے- تے وت کھارو کھاری مَلیا ویندا ہے- بھرجائیاں نوں ایہہ دُکھ ہے جو رانجھا کوئی مُل تاریوں باجھ جنانیاں مَلن دا حقدار کیویں ہویا- اوہ رانجھے نوں مکھٹو ہوون دا میہنا دیندیاں ہن اکھے جا کے ہیر پرنا لیا- ہیر دا سوہن جگ جاتا ہے ایس وجھوں اوہ جنانیاں وِچوں سبھ توں مہنگی وست ہوئی- اک اصلوں مکھٹو بندے نوں اوہناں ہزارناں بھانے ایس توں وڈی چوبھڑ کیہ ہو سکدی آہی- رانجھا لوکاں دے اندروں اصل بندیائی جگاوندا ہے- بندیائی دے پیروں وست پُوجا دِیاں بیڑیاں کھولدا ہے- تخت ہزارے دے چلدے ویہار نوں رانجھے کولوں وڈا دھڑکا ہے- ایس وجھوں رانجھے دے بھرا بھرجائیاں اوہنوں بھنڈدے ہن تے آپنے ولوں اوہنوں ککھوں ہولا کر کے اوہدا ڈنگ پیئے کڈھیندے ہن-

پر ایس سلوک نال ہویا ایہہ جو رانجھے نوں تخت ہزارے دی رہتل دا اصلا ہتھوں صاف ہو کے دِسیا- اوہنے جاتا جو ایہہ رہتل منس پال نہیں وست پال ہے- ایس رہتل دے مارے جیون نہیں جالدے، مَل مارن نوں ای جیون سمجھدے ہن-

رانجھے دے منوں وڈیاں دا پرچھاواں دُھپدا گیا- تے دریا دی چِھک ودھدی گئی- سُجھ گئیوس جو آپنی جُونے جیون واسطے وڈیاں دی رہتل کولوں پلہ چھڈاونا ای پوسی- ایس رہتل دا رلا آپنے لہو وِچوں مکاونا ای پوسی- چنانہہ وِچ ٹھل کے چنانہوں پار جانا ای پوسی- چنانہوں پار گیا تاں جانو رانجھے آپنی ''میں'' نوں نرولیا تے نویں جُون وِچ پیر پایا- دریاؤں پار گئے تے منوں ماپے

گھر دی پکڑ گواتی۔ وڈیاں دی چھتر چھاں ہیٹھوں سِر کڈھیا تے آپنے وجود نوں آپنے پیریں کھلہاریا، آپنے ہوون دا سورج وکھالیا۔ دریاؤں پار گئے تاں آپنی سُرت سیان آپنا ست آپنا جیرا پرکھیا پچھانیا۔ آپنی مت نوں آپنی کرنی نوں وساہیا آپنے منس ہوون دی گواہی بھری۔ دریاؤں پار ونجن بندے دے نویکلے تے آپ مُہار ہوون دی رمز ہے۔ پر دریاؤں پار ونجن ڈُونگھے سنجوگ بناؤن دی وی رمز ہے۔ پرانیاں سانجھاں جیہڑیاں وڈیریاں نے سِریں چوائیاں کھوکھلیاں آہیاں۔ کھوکھلے بھار چاون نال بندہ اصلوں کھوکھلا تھی ویندا ہے۔ نویاں سانجھاں جیہڑیاں آپ کمائیاں نِگر ہن۔ ایہناں نال بندے دا وجود مَولدا ہے۔ پرانیاں سانجھاں دی جڑ وی بندے دے چیتے وِچ ہوندی ہے۔ ماپے، برادری، ساکاچاری ایہہ سبھ چیتے دے پرت ہن پر سبھ توں پُرانا تے مُڈھلا پرت چیتے دا منس دی قدرت نال تے منس دی منس نال سانجھ والا ہے۔ چیتے دا ایہہ پرت بیاں پرتاں دے گھٹے ہیٹھ گواچا رہندا ہے تے سبھ تھیں پچھیترا ہتھ آوندا ہے۔ تاہیوں ہتھ آوندا ہے جدوں ماپیاں دی جائی ساک برادری دی پالی سُرت مُکیجے تے آپ جائی، آپ کمائی سُرت نال بندہ نواں جیون اُسارے۔ دریا دا پارلا کنڈھا ہے تاں اصلوں قدیمی پر ہر ترنہار لئی نِت نواں نِت کوارا ہے۔

اسانجھی مَل لوکائی نوں اُچیاں تے جھکیاں میلاں وِچ ونڈ دیندی ہے۔ اُچ میلی زروال بن ویندے ہن۔ اوہناں دے ہتھ ناں ناواں، وست ورتارا تے حکم حکومت ہوندا ہے۔ ہِین میلی محنتی تے کامے ہوندے ہن تے آپنی محنت راہیں اُچ میلیاں دے کوٹھے بھر کے آپنے جیون دا چارہ کریندے ہن۔ جے بندہ ایس میل بندی وِچ لبھی جاء نوں حق جانے رب دی رضا آکھے تے سمجھو اوہ

ماپیاں دی جو ہے راضی ہے- دیہوں دینہہ اوہدی سُرت کُھنجدی جاوندی ہے ست مُکدا جاوندا ہے- اوہ بے تھوہا تے لائی لگ ہے تے اوڑک اوہنے مٹی دی مُورت بن جاوندا ہے- اتے جے بندہ ایس میل بندی وِچ لدھی جاء توں نابر تھیوے، ایس جاء نوں میل بندی دیاں راکھیاں نال لڑن لئی مورچہ سمجھے تے اوہدا آندری ودھیرے ساودان ہوندا ہے- ہاں اوہدی وِچ دمو دم چانن لگدا ہے تے اوہدے ست دا کوئی انت نہیں رہندا-

رانجھا زروال گھر دا جم پل آہا پر اوہنے اُچ میل وِچ آپنی جاء نہ قبولی- تخت ہزارے دے وسیب وِچ انج جاپدا ہے جیویں بندے نوں رب نے نِرا وست بناون تے وست سانبھن لئی سِرجیا ہووے- اگے وست جیون دے کم آوندی آہی- ہُن جیون ایہدے کم آوندا ہے- تخت ہزارے وِچ وست نوں بندے نے رب من لِتا- ہُن ایہو رب بندے دے لیکھ لِکھدا ہے- ایہو بندے دی سوچ نوں گھڑدا ڈھالدا ہے اوہدے ہتھ پیر چلاوندا ہے- جتنی وست بندہ بنا سکدا اتے سانبھ سکدا ہے اوتنی اوہدی میں ہے- اوسے حساب سِر ای ہوراں نال اوہدے ساک سبندھ ہن-

رانجھا میل پال وسیب نوں رب منن توں نابر تھی گیا- دریاؤں پار جاون رمز ہے رانجھے دی نابری دی، نابری دے نینہہ دی- دریاؤں پار گیا تاں اوہدا ست ودھیا- پرانی رہتل دِیاں جڑاں اوہدے اندروں پٹ گھتیاں- اوہدے سُر باجھ مجھیں نہ چریندیاں تے اوہدے ساہ نال رنگ پورِیں بھا لگ ویندی-

چنانہوں پار دا پندھ اک نویں جونے جیون دا پندھ ہے، آپنے اندر نوں نویں رنگ رنگن دا تے آپنے ویہڑے نوں نویں سِریوں اُسارن دا- ایس پندھ

تے اک واری پیر پاویئے تے مُڑ نینہہ نبھاونا پوندا ہے۔ نہیں تے بندہ اگلے حالوں وی جاوندا ہے۔ جد رانجھے پچھانہہ پرتن دی کیتی تے بھراواں دی وستی ول مُڑ آیا تاں موت نے اوہنوں آن ولیا۔ اِک واری دریاوٗں پار جا کے مُڑن لاہے کپڑے وت پاوٗن ہے۔ جیہڑے ڈھنگ جیون دے کوجھے جان کے ردے اوہناں نوں مُڑ اپناوٗن ہے۔ جیہڑی جُون ہنڈا کے اگانہہ ودھے وت اوسے وِچ وڑن ہے۔ جیہڑیاں پھاہیاں گُھل کے لاہیاں اوہناں نوں مُڑ گلیں گھتن ہے۔

رانجھا ہیر نوں پرناون کیتے بھراواں تے پرانیاں انگاں ساکاں دی جنج جوڑن مُڑیا۔ اوس ایہہ نہ جاتا جو ہیر ایس جنج نال پرنینی کوئی نہ۔ ایس میل نوں چھڈ کے ای توں ہیر دے کول اپڑیوں تے جے ہُن مُڑ اوس میل نوں جا مِلیا ہیں تاں وت ہیر دی آس چھڈ دے۔ رانجھے چنانہوں اُرار آ کے سمجھو نینہہ تروڑیا۔ وست پال تے مَل مار وسیب نال بھڑن دا قرار چھڈیا۔ نابری دا رنگ کھوریا تے ہار من کے ناں ناویں والیاں دا رُولا قبولیا۔ ہُن اوہ اوہا بھابیاں تے بھراواں دا اِدھین دھیدو آہا کھوہ کھس اتے آپا دھاپی دے ویہار دِیاں رِیتاں وِچ ولیا۔ ایہدا ہیر نال ویاہ کیویں ہو سکے ہا۔

چنانہوں اُرار مُڑ کے رانجھے آپنی کمائی ثابتی بوڑی۔ آپنی ہوند گوائی۔ موت قبولی۔ اہوند ملی۔ پر رانجھے دی موت نال ایہہ گل پکی ہوگئی جو جگ وِچ دو دھڑے ہن اک اوہ جیہڑا ودھو ودھی وستاں بناون تے سانبھن وِچ جُتیا ہویا ہے۔ جیہڑا اسانجھی مَل دے قانون راہیں خلقت نوں وکھ وکھ میلاں وِچ ڈکی رکھنا چاہوندا ہے تے بیا اوہ جو اسانجھی مَل دے قانون نوں بھن کے خلقت نوں میل بندی دی قید وِچوں کڈھنا چاہوندا ہے۔ جیہڑا بندے نوں ودھو ودھی تے

آپا دھاپی والے گھیرے وِچوں چھڈا کے مُڑ بندہ بناؤن لوڑدا ہے- ایہناں دوہاں دھڑیاں دا آپو وِچ کوئی سمجھوتہ نہیں ہو سکدا- ایہناں دا بھڑن اٹل ہے- جے نابر دھڑا نابری چھڈ کے صلح صفائیاں اُتے آ جاوے تاں سمجھو اوہنے ہتھیں موت سہیڑی- نابری رانجھے دا روح ہے اوہدی میں ہے- ایسے نال اوہدی ثابتی ہے- اوہ جتنا آپنی میں نوں کرڑا کریندا ہے اوتنا ای ہیر دے نیڑے ہوندا ہے- جد نابری دے قبضے اُتے اوہدی پکڑ ڈِھلی ہوئی اوہدی میں جنگال گھتی- اوہدی ثابتی ترڑک گئی، ہیر اوہدے توں دُراڈی ہو گئی- رانجھا نت نابر رہوے تاں جیوندا ہے تھڑک جاوے تاں کھیہہ تھی ویندا ہے- فقراں دا ناں ناویں والی رہتل نال نت دا شریکہ ہے- فقر تاہیوں جیوندا ہے جے ایس رہتل نوں جڑوں پٹ دیوے- ایہو ای ہے فقر دا نینہہ- جے رانجھا نینہہ نہیں پالدا تے اوہدی فقیری نہیں رہندی- اک واری چنانہوں پار جا کے ہیر دی جُوہے پیر پا کے رانجھا پچھانہہ ماپیاں دی جُوہ ول پرت نہیں سکدا- جد پرتیا مویا-

رانجھے دی موت دسیندی ہے جو اساں اجے اوہدی حیاتی دے سِٹے سانبھ نہیں ساں سکدے- حالے ساڈے اندر اوہنوں جیوندا رکھن دا تے اوہدے نال ٹُرن دا ست نہیں آیا- اوہ بہوں ترِکھا ہا- ساڈی اُپج ساڈا اُدم اجے اوہدی کرنی نوں سہار نہیں ہا سکدا- اساں اوہنوں مار چھڈیا- ہور اجے ساڈے کول واہ نہ آہا-

پر رانجھے دی موت ایہہ وی دسیندی ہے جو اساں آپنیاں تھوڑاں نوں وسارنا نہیں ساں چاہوندے- سانوں آپنی ہار دی اجیہی نشانی چاہیدی آہی جیہڑی دینہہ پر رات ساڈے سینے رڑکدی رہوے- اوہ مر کے ساڈی ہار دی

نشانی بن گیا- ایہو نشانی جتن دی رِتجھ وی ہے جتن دی آس وی ہے- آپنی کوجھی رہتل نوں آپنے گوڑے ویہار نوں ردن لئی اساں چیتیاں وِچ اوہدے ناں دی دُھونی دُھکھائی جیہڑا ساڈی رہتل نال، ساڈے ویہار نال، سمجھوتہ کر کے جیوں نہیں ہا سکدا- جیہڑا اِکواری دریاؤں پار جا کے پچھانہہ آون جوگا نہ رہیا-

عزت بیگ مہینوال بنیا تے چنانہہ پار کر گیا- اوہ بُخارے دا زروال آہا- جے چاہوندا تے زر دے زوریں سوہنی دا ساک منگدا- تاں تُلا کمھیار کیہ عذر کریندا- اوہ سگوں وڈے مان نال دھی پرنیندا تے سوہنی نوں لچھمی سمجھدا پر عزت بیگ نے آپنا سارا پیسہ تُلے نوں بھانڈیاں دے وٹے دے دِتا- سینکڑے گاگراں، ہانڈِیاں، گھڑے تے ٹھوٹھے لئی گیا تے رکھی گیا- بھانڈے کیہ کرنے ہن- عزت بیگ وست پال رہتل نوں بھنڈنا چاہوندا ہا- وست پالاں نوں اوہناں دے رُولے دا اصلا وکھاونا چاہوندا ہا- تُساں وست گھڑی جاون تے سانبھی جاون نوں جیون سمجھدے ہو- تے وست گھڑی جاون سانبھی جاون واسطے پیسے دا تہاڈی رہتل وِچ اوہو درجہ ہے جو جُسے وِچ رت دا- عزت بیگ نے وست پالاں نوں اوہناں دی نقل بنا کے شیشہ وکھایا- اوہنے آپنے آپ نوں وی شیشہ وکھایا- کیوں جو اوہ آپنے اندر دے پرانے وست پال نوں مُکاونا چاہوندا ہا- اوہ عزت بیگ نوں مار کے فقیر جمنا چاہوندا ہا- اوہ چنانہوں پار ونجن لوڑدا ہا اسانجھی مَل اُتے اُسری تے کھار اُتے پلی رہتل نوں ونجاون لوڑدا ہا- چنانہوں پار ای سوہنی نال اوہدا میل ہو سکدا آہا- ایس رہتل دا ونجاپ ای بندے دا بندے نال ملاپ ہے- جد تائیں اوہدا مال، اوہدا جُنڈلا، پچھلی پت پرتیت، پچھلے

سنگی تے بھیال، اوہدے نال ہن اوہ سوہنی دے نیڑے نہیں ڈھک سکدا نہ ای آپنے آپ دے نیڑے ہو سکدا ہے۔ عزت بیگ تے سوہنی دے وِچکار، عزت بیگ تے اوہدی اصل ''میں'' دے وِچکار چنانہہ ہے۔

سوہنی نوں وی آپنا آپ اُتھلنا پوسی۔ آپنے پیکے سوہرے دی پکڑ دِیاں جڑاں آپنے اندروں پٹنیاں پوسن۔ اساںجھی مَل دی چودھر دے بندی خانے وِچوں نِکلنا پوسی۔ بُخارے دے سوداگر نے آپنا ناں ناواں گوا کے، مہینوال بن کے چنانہہ پار کر کے آپنی تے تُلے کُمہیار دی رہتل نوں للکاریا۔ تُلے کُمہیار نے اوہدا توڑ کرن واسطے سوہنی نوں ودھیرے آپنی رہتل دے اندر جکڑ دِتا۔ ہُن سوہنی نوں وی چنانہہ ترنی پوسی۔ تے پارلا کنڈھا لبھنا پوسی۔

سوہنی چنانہہ تر تے وینِدی ہے پر پارلے کنڈھے ہِکدی نہیں۔ ادھی راتیں ٹھل کے اوہ دھمی اُرار پرت آوندی ہے تے سوہریاں پیکیاں دے شہریں جا وڑدی ہے۔ اساںجھی مَل دِیاں رِیتاں وِچ پلی سوچ کولوں اصلوں پلہ چھڈاون اوہدے وس نہیں۔ اوہنے نینہہ تاں لایا ہے پر اجے ایہدیاں رمزاں دی پُوری سار اوہنوں نہیں۔ رات اوہنوں نابری ول اُبھاردی ہے پر دینہہ اوہنوں سمجھوتے ول ولاوَندا ہے۔ اوہدا نینہہ رِیجھ دے ہنیرے کھڑدا ہے تے سُرت دے چاننے جھوں جاوندا ہے۔ اجے نابری نے اوہدے پُورے وجود نوں کلاوا نہیں گھتیا۔ ایہو سوہنی دا کچ ہے تے ایسے کچ وِچ اوہدا اُجاڑا ہے۔

روز راتیں سوہنی سوہرے گھروں کھسکائے گھڑے اُتے ٹھلدی ہے۔ چنانہہ دِیاں انھیاں لیہاں نوں چھلدی ہے۔ ایہہ گھڑا گجرات شہر دی ماندی رہتل دا نشان ہے۔ سوہنی دی تاری ادھوری ہے۔ سوہنی دا آپا اُتھلیا نہیں جاوَندا۔

سوہنی نوں آپنے اندرلے کچ دی کیڑ تدوں لگدی ہے جدوں ایہہ کچ اوہنوں موت دے مُونہہ اگے کر دیندا ہے۔ اسانجھی مَل دی رہتل دی راکھی اوہدی نناں اوہنوں تاڑدی رہندی ہے تے اک رات اوہدا پکا گھڑا وٹا کے کچا دھر دیندی ہے۔ شوہ وِچ پُج کے سوہنی دا کچ اوہدے اگے آ ویندا ہے۔ تے اوہ نینہہ دی رمز پچھاندی ہے۔ اچیتی ماپیاں دی رہتل دا پلہ اوہدے ہتھوں چُھٹ ویندا ہے تے اوہ ہکلی آپنے بے سہارے وجود نال چنانہہ دیاں لپھاں نال کھیہندی ہے۔ آپنا تے مہینوال دا اصلا سیاندی ہے۔ سار دا ایہہ گھنبیر چاننا جھٹ دا جھٹ ہے۔ کچ نے جیہڑا گھیرا موت دا اوہدے دوالے گھتیا ہے اوہ ٹل نہیں سکدا۔

مِرزے دی کہانی وِچ دریا چنانہہ نہیں بار دا اوجھڑ ہے۔

مرزا دانا باد کھرلاں دا پُتر ہے تے جھنگ سیالاں دی صاحباں نال اوہدا نینہہ ہے۔ صاحباں نوں ماپیاں چدھڑاں دے ہِک چھوہر نال پرناون دا پک کر گھدا ہے تے مرزا سرپر صاحباں نوں بوہڑنا چاہوندا ہے۔ آپنی نیلی بکی تے چڑھدے مرزے خاں نوں اوہدے ماپے، بھیناں تے انگ ساک ورجدے ہن۔ سبھ چاہوندے ہن جو مرزا دانا بادیں رہوے۔ جُو ہے اوہدے اندر گھیریا رہوے۔ ان ڈِٹھی ول نہ دھاوے۔ سبھ چاہوندے ہن جو مرزا اوہو رہوے جو اوہناں بنایا ہے۔ ماپیاں دا جایا تے آپنی گوت دا پالیا۔ اوہ نہیں چاہوندے جو مرزا آپنی گوت دی دِتی ''میں'' گواوے تے آپنے اُدم نال کائی بئ ''میں'' پچھانے تے اپناوے۔ مرزے دے گھر والیاں نوں صاحباں مرزے دی موت دا نشان ہے۔ تے بار دا پندھ اوہدے گھنجن دا پندھ ہے۔ بار دا پندھ نبیڑ کے

ساڈے ویریاں دی دِھی پرنا لیاوے تے اوہنے ساڈا مرزا، وِیر، پُتر، ساک، بانہہ، بیلی نہیں رہنا- اوہنے ہور دا ہور ای تھی وینا ہے- تے اوہدے نال اساڈی ہوند وی ہور دی ہور تھی جاوندی ہے-

مرزے دیاں گھر والیاں نوں اوہدی موت دا دھڑکا نہیں آپنی تے آپنی رہتل دی موت دا دھڑکا ہے- جیہڑے خوف دا بنّھ اوہ مرزے دیاں پیراں نوں پئے مریندے ہن اوہناں دا آپنا اندرلا خوف ہے- بار دا پندھ اوَیڑا ہے- بھلے بھلے وریام ایس اوجھڑ وِچ وڑ پچھانہہ نہ پرتے- پر مرزا نینہہ دا پکا ہے صاحباں تائیں پجن آپنے آپ تائیں پجن ہے- تے صاحباں دا مِلن نویں جُونے جمن ہے- بار دا پندھ مارُو ہے پر مرزے دا اُدم بکی دیاں ترِکھیاں جنگھاں نال پار جا پُجدا ہے- صاحباں نال میل تاں ہو گیا پر اگوں مرزا بُھلیں پے گیا- صاحباں نوں بکی تے چاڑھ مُڑ دانا باد ول ٹُر پیا- دریاؤں پار ونج وت اُرار آون دی کیتیس- بکی مرزے نوں مِلی آہی دانا بادوں جھنگ جاون لئی جھنگوں مُڑ ماپیاں دی جُوہے آون لئی نہیں- اوہدیاں جنگھاں اگانہہ ودھن دا کم کریندیاں ہن پچھانہہ ہٹن دا نہیں-

مرزا دانا بادوں نکل آیا- بار دا اوجھڑ وی چیریوس- صاحباں نال میل وی کیتوس- ہُن اوہدے تے اوہدے ماپیاں وِچکار عمراں دی وِتھ ہے- ایہو وِتھ اوہدی کھٹی ہے- اوہدی سُرت دی ساکھ ہے- پچھانہہ پرت کے ایہہ کھٹی وِیٹ ونجائیوس-

صاحباں نہ جھنگ جیوں سکدی ہے نہ دانا باد- اوہ بکی دی کنڈ اُتے ای جیوں سکدی ہے- مرزے دے نال- جھنگ ولوں تے دانا باد ولوں، پیکے

سوہرے ولوں مُونہہ موڑ کے، ان ڈِٹھی دے پندھ پیاں ای اوہ جیوک ہے۔ صاحباں مرزے دی اُپج، اُلیل تے اُدم ہے اوہ مرزے دا جیون نال، آپنے آپ نال قول ہے۔ ہُن مرزے نوں اوہدے دسے راہ تے ٹُرنا پونا ہے۔ جے مرزا اوہنوں آپنی ادِھین سمجھے آپنی جی داری دا انعام سمجھ کے آپنی مونہی دی مُچھ اُچی کرن واسطے اوہنوں دانا باد گھن ٹُرے تے ایہہ مرزے دا کچ ہے۔ وت جانو اجے مرزے رمز کوئی نہ سجاتی۔

صاحباں اگیتر ہے۔ جے مرزا پچھلے پیریں ٹُر پوے اتے صاحباں نُوں آپنے پچھوکڑ نال رلاون لوڑے تے سمجھو صاحباں وی گوائیوس تے آپنی ہستی وی ونجائیوس۔ بار چھلن ہار ہے۔ جے کوئی ایہنوں پار کرن دی نیت نال چڑھے تاں ایہہ ہلاشیریاں دیوندی پیراں وِچ ست بھریندی ہے اوجھڑاں وِچوں سیدھاں وکھاوندی ہے۔ پر جے کوئی ماپیاں دی جوہ وِچ لُکن دی نیت تے چڑھے، پار ونج مُڑ اُرار آون دی کرے تاں ایہہ اوہنوں بُھلاوے پاوندی ہے۔ سُرت سار گواوندی ہے۔ اکھاں وِچ بھرم دی نیندر بھریندی ہے۔ پیراں نوں تھکیویں چڑھیندی ہے۔ مرزا صاحباں نوں گھن پچھانہہ مُڑیا تے بار اوہنوں ماندر کے موت دی لیہے لا دِتا۔

جنڈ ہیٹھ مرزا بھرم دی گھوکی وِچ پیا بڈ ہیندا ہے۔ سرہاندی بیٹھی صاحباں وی اوہ صاحباں نہیں رہی جیہنوں مِلن اوہ دانا بادوں چڑھیا آہا۔ ہُن صاحباں دی پیکیاں ول موڑے پے کے اک سیالن سوانی تھی گئی ہے جیہنوں نینہہ آپنے دی کوئی سار نہیں۔ ہُن اوہنوں مرزے نالوں آپنے ماپے، بھرا، انگ ساک ودھیرے نیڑے دِسدے ہن۔ اوہ اگیت بھلا کے پچھیت وِچ وڑدی جاندی

ہے۔

جیوں جیوں مرزے دی نیندر گوڑھی پئی ہووندی ہے صاحباں دی سوچ پچھانہہ مُڑدی جاوندی ہے۔ اوہ ڈر لج تے پچھتاوے وچ گھِر دی جاوندی ہے۔ آپنے گُن اوہنوں اوگن دِسدے ہن۔ اوہ آپنے آپ نوں گُناہی سمجھدی ہے۔ اوہدی میں اینی سوڑی تھی گئی ہے جے اوہدے وِچ ہُن آپنیاں ساکاں سیناں سوا کِسے دی جا نہیں۔ اوہ مرزے دا ترکش اُتانہہ ٹنگ چھڈدی ہے۔ اوہنوں تے آپنے آپ نوں موت دے ہتھ پھڑا دیندی ہے۔

صاحباں جیون دا نشان آہی۔ مرزے دی پچھانہہ مُڑنی پاروں موت دا نشان تھی گئی ہے۔ سُتا مرزا اوہدا نینہہ نہیں۔ اوہ اوہنوں سیاندی نہیں۔ اوہدی سُرت نینہہ دا لڑ چھڈ کے بالپنے ول پرت گئی تے اسُرت تھی گئی۔

پچھلے پیریں بار وِچ وڑ کے کوئی جیوندا نہیں رہ سکدا۔

سسی دے شہر بھنبھور تے پنوں دے شہر کیچ وِچکار تھل ہے۔

تھل وی دریا ونگر سانوں ڈکدا ہے جے اگانہہ تہاڈے ماپیاں دی جُوہ مُک گئی۔ اگانہہ نہ جاؤ۔ دریا ونگر تھل سانوں ونگاردا وی ہے۔ جے جیون لوڑدے ہو، نویں جُون جھاگن لوڑدے ہو تاں آؤ پچھلا جنم گواؤ۔ ماپیاں دی گڑھتی مُکاؤ۔

پانی ونگر ریت وسوں دا مُڈھ وی ہے تے انت وی۔ پانی ونگر ریت وی بندے نوں ماپیاں دی چھاں ہیٹھوں کڈھ کے ہکلیاں کر دیندی ہے۔ اوہدے ست نوں دِڑتا نوں پرکھیندی ہے۔ جیہڑے ایہدی پرکھ نوں ہس قبولدے ہن ایہہ اوہناں نوں تریندی ہے تے جیہڑے ایہدی پرکھ کولوں تربک کے مُڑ ماپیاں

دی چھاں لوچدے ہن ایہہ اوہناں نوں بوڑیندی ہے۔

تھل دا پندھ پنوں واسطے ماپیاں دی جُوہ چھڈن دا پندھ ہے۔ تھلوں پار لُوہنے ریتیاں توں پار، ماپیاں دی دِتی سُرتوں پریرے، ورتی واپری توں پریرے، سُپن اُڈاری دی اخیرلی حد اُتے سسی دا ڈیرا ہے۔ ایتھے ماپیاں دی جُوہ نوں چھڈن لئی جالیا پنوں دا جفر مُکدا ہے۔ اوہدا اکلاپا ترُٹدا ہے۔ ایتھے مِٹھے پانی دے ویہن ہن تے اُچیاں رُکھاں دِیاں ٹھنڈیاں چھاواں۔

سسی اُتھل دا نشان ہے۔ ایسے کارن ماپیاں دے گھر اوہدا واس نہ ہوسکیا۔ اوہدے پیو بھنبھور دے باتشاہ آدم جام نوں پنڈتاں دسیا آہا جو ایس کُڑی دا واس تینڈے راج واسطے تینڈے ناں واسطے بھارا ہے۔ آدم جام نوں ناں تے راج پیارا آہا اوہنے ایس نویں بھار نوں لکڑی دے ڈبے وِچ دھر کے دریا وِچ چا سٹیا تے سسی سمجھو جمدی نے دریا تریا۔

سسی رُت دا اچنبھا ہے۔ اوہ رُت نویں ان ڈِٹھی ہے۔ اوہ پلو پل مگھدی اُبلیل ہے اوہ جیون نوں ہر دم کٹھالی وِچ گھتدی تے نویاں کر کر کڈھیندی ہے۔ آدم جام پرانی جُگاں بدھی اِکواسی رہتل دا نشان ہے۔ ایہہ رہتل پرانے جاگیر دارے ویہار پرنے کھلوتی ہے ایہہ کِسے نویں روپ نوں اپناون لئی تیار نہیں۔ بس پرانے ٹھیکے اکھاں میٹ کے ٹھیکی آوندی ہے۔ سسی ایس پرانے کھوڑ وِچوں جمیا نواں بی ہے۔ پرانا کھوڑ ترکن دے ڈرتوں نویں بی نوں باہر سٹدا ہے۔ پر نواں بی بھوئیں تے ڈِگ کے اُگ پوندا ہے تے پرانے کھوڑ جھڑ ویندے ہن۔

سسی ہونی ہے۔ جیہڑی آدم جام دے راج اُتے بھنبھور دی پرانی رہتل اُتے ورتی ہے۔ آدم جام دے محل دِیاں پرانیاں کندھاں اوہدے رُوپ دی

جھال نہیں جھل سکدیاں- سسی نوں کامے تے مختی ای پال سکدے ہن- آدم جام نوں سسی موت ہے تے اتے دھوبی نوں حیاتی- اتا پانیاں دا وسنیک ہے اوہ ہِنت دریا دی حضوری رہندا ہے تے دریا دی کرنی اپناوٗندا ہے- اوہ کالکھاں روڑھدا تے پرانیاں نوں دریا وِچ ڈوبے دے کے نواں نکور کریندا ہے- پر اتے دی برادری اجے آدم جام دی چاکری وِچ آہی- اجے اوہناں نوں نابری دا ول نہیں آوٗندا- اوہ سسی نوں وسا نہیں سکدے- سسی شہروں باہر دریا دی کندھی اُتے واس کریندی ہے تے مُلکاں دے پندھ کرن والے وپاری کروانی اوہدے ڈیرے اُتردے ہن- کروانی جی دار تے اُدمی لوک ہن- دینہہ پر رات نویکلیاں منزلاں مریندے ہن- ایہناں وِچ سسی دا جی لگدا ہے- پر اجے اوہدا رُوح تسا ہے-

پُنوں تھل چیر کے سسی نوں آن مِلدا ہے- ہِک واری سسی نوں مِل کے اوہ پچھانہہ کیچ نوں نہیں جا سکدا- پر جیہناں کروانیاں نال اوہ آیا ہے اوہ موڑ کھڑن دا متا پکائی بیٹھے ہن- کیوں جے پُنوں نہ پرتیا تے کیچ دا سلطان اوہناں نوں جیون نہ دیسی تے اوہناں دا کاروبار اُجڑ ویسی- سسی کرواناں دی ایس گجھی گھاتوں بے خبر ہے- اوہنوں ایہہ وی خیال نہیں جو پُنوں لدھا ہے تاں ہُن جیون دا ڈھنگ وی ہور ہوونا چاہیدا ہے- بھنبھور دا پرانا ڈیرہ ہُن اوہدا ساتھ نہیں دے سکدا- سسی نوں پورا وساہ ہے کرواناں اُتے- اوہ اگے ہار اوہناں دا آدر کریندی ہے- ڈٹ باز کروان اوہنوں تے پُنوں نوں بے سُرت کر کے چھل ویندے ہن-

سسی تے پُنوں دا کرواناں ہتھوں بے سُرت ہوون اوہناں دی اندرلی بے

سُوجھت تے بے خبری دا نشان ہے۔ اوہ نہیں جاندے جو کروانی اصلوں ہن کون تے کرن کیہ آئے ہن۔ کروانی پُنوں دے اندر وی ہن تے باہر وی۔ اوہ پنوں دے اندر ماپیاں دی گڑھتی دا رہند کھوہند ہن جیہنے اندروں اُبل کے اوہدی سُرت نوں چھل دِتا۔ تے اوہنوں پچھلے پیریں موڑ دِتا باہر۔ کروانی اوہ اُبھردی ٹابری ہن جیہڑے جی دار تے اُدمی تاں ہن پر آپنے کاروبار دے وادھے لئی۔ ایہہ پرانیاں سلطاناں دے ادھین ہن تے دُوجیاں دیساں وِچ جا کے آپنے لاہے دے نال نال پچھلیاں مالکاں دا لانجا وی پالدے ہن۔ ایہہ کروانی کیچ سلطان دے کم آوندے ہن تے کیچ سلطان ایہناں دا ونج وپار ودھاوندا ہے۔ کیچ سلطان دی غرض ایہہ ہے جو اوہدا تخت اڈول رہوے۔ تے جیہڑا پنوں اوہدے حُکموں نابر ہو کے تھل چیر گیا ہے تے سسی نوں ونج مِلیا ہے اوہنوں مُکا دِتا جاوے۔

اِک وار سسی نوں مِل کے پُنوں جیوندا پچھانہہ نہیں پرت سکدا۔ جیون دا راہ اگانہہ ول ہے۔ تھل چیر کے پچھانہہ پرتن والا جیوندا نہیں رہ سکدا۔ کروانی موت دے پاندھے ہن۔ جے پُنوں آپنے آپ وِچ ہوندا۔ اندروں پُورا سُچیت ہوندا تے کدیں اوہناں دے نال نہ ٹُردا۔ تھل وِچ جِتنا اگانہہ ودھو اینہہ دِیاں رمزاں دی سار ودھدی ہے۔ جِتنا پچھانہہ ہٹو ثابتی دی پکڑ گھٹدی ہے تے اخیر بندہ لِیر و لِیر تھی ویندا ہے۔ جد پُنوں اکھ اُگھیڑی تاں تھل وِچ سورج سِر تے کھلوتا آہا۔ اوہ کروانیاں کولوں آپنا آپ چھڈا کے بھنبھور ول نٹھا۔ اودھروں سسی نوں وی سُرت آئی تے اوہ تھل وِچ بھج پئی۔ سار دا مچ دوہاں نوں اِک دُوجے ول بھجاوندا ہے۔ پر تھل ہُن گذرے سمے دا اوجھڑ ہے۔ ایس اوجھڑ وِچ پرانے

کُھرے دیسندے ہن جیہڑے راہیاں نوں موت دے بُوہے چا ڈُھکاوندے ہن- پر تھل چیتا وی ہے- تھل دی بلدی والی اساڈیاں پیراں نوں رَت تاوَندی تے اساڈِیاں اکھاں نوں سسی تے پنُوں دی ونجائی تے ونجا کے مُڑ لدھی سار دا چانن لاوَندی ہے-

تھل، چنانہہ تے باراں اساڈی سُوجھ دِیاں حداں اُتے کھلرے اسانوں ونگاردے رہے- جے کُھل مانْی جے تاں سِر تلی دھر کے آوَ- اِک واری اوہناں دی ونگار من کے تے پندھ چھوہ کے اساں پیر پچھانہہ نہیں پا سکدے- ایہہ پندھ جیون نال اتے آپنے آپ نال اساڈا قول ہے تے ایہنوں نبھاون لئی جو سَرے کرنا پوسی- کرن لئی رُوح نوں سار دا مانجھا گھت کے ہر دم سُچیت رکھن دی لوڑ ہے-

راہ بس اگانہہ ول ای ہے اگانہہ پین والا ہر پیر اساڈی ثابتی نوں پکاوَندا ہے اسانوں آپ مہار تے آپ وساہ بناوندا ہے- پچھانہہ ڈھین والا ہر پیر اسانوں پُرانیاں ٹھاہراں نال سمجھوتیاں دے جِلھن وِچ سٹدا ہے- ایہہ سمجھوتے وجود دا ست پی کے پھوک موت حوالے کر دیوندے ہن-

رانجھن یار طبیب

جے اساں پنجابی ادب وِچ ہیرو دی شکل پچھاتی اوہدی ذات صفات سیاتی
تاں سمجھو اساں آپنے قبیلے دا اصلا واچیا- اساں آپنے وسیب دِیاں وِچلیاں

رمزاں سجاتیاں- جانو اساں بُجھیا جے اساں کون ہاں- کیہ پئے کریندے ہاں تے کیوں پئے کریندے ہاں- کیہ کر سکدے ہاں تے کیویں کر سکدے ہاں-

ہیرو دا واس تاں لوک کہانیاں وِچ ہوندا ہے- ادب وِچ اوہ وانڈھے آؤندا ہے پراہوناتھی کے- ہر نواں پُور اوہنوں سد کے لیاوندا ہے- آپنے آپ نوں پرکھاون لئی- آپنی کیتی دا مُل پواون لئی تے آپنی ہوند دی گواہی بھرن لئی- ایہہ کم نبیڑ کے ہیرو مُڑ لوک کہانیاں وِچ جا بہندا ہے- جیہڑی چرچا اوہنے وانڈھیوں کھٹی اوہ نالے کھڑدا ہے- اوہ گھر پرتدا ہے پر سگواں نہیں-

لوک کہانیاں وِچوں نکل کے ادب وِچ پھیرا پاون نال ہیرو دا مہاندرا ہر نویں پُور لئی ودھیرے نویکلا تے رمز رتا ہو ویندا ہے-

جے ہیرو دی شکل پچھانن نِکلو تاں ادب کنوں لوک کہانی تائیں نِت پھیرے گھتنے پوندے ہن- سمجھو اج نوں تے گذرے سمے دیاں سبھیاں پرتاں نوں اِک کرنا پوندا ہے- ہیرو دا جُگاں پرانا مہاندرا ہر جگ وِچ نِت نواں ہے- ایڈا نواں پئی جد اسیں اوہنوں اج دے ساہویں کریئے تاں اوہدی وکھالی وِچ بھلک دا رنگ وی ہوندا ہے-

جے اساں ہیرو دی حضوری آئے تاں سمجھو اساں آوندی بھلک دے نین نقش ڈِٹھے- ایہہ بھلک آونے سمے دی کوئی گھڑی نہیں- ان جمیاں دی ان ڈِٹھی دُنیا نہیں- ایہہ بھلک اج دا اِک انگ ہے- اج جیوندیاں دِیاں آساں تے اُدماں دا ناں ہے- ہیرو دی وکھالی کل تے بھلک دے مُونہہ کرا کے سانوں پرکھیندی ہے-

پنجابی ادب وِچ ہیرو دیاں ونو ون رُوپاں نوں دُھر اندروں ویکھیے تے فقیر

دی صُورت ای نظریں پوندی ہے۔ یا آکھو پئی ساڈے ادب وِچ جتھے کِتے وی سِراں دے سودے ہوندے ہن فقر ای پڑ ملی کھلوتا لبھدا ہے۔ ہیرو دا بانا بھاویں بادشاہزادے دا ہووے بھاویں راٹھ دا، عاشق دا ہووے تے بھاویں سپاہی شاعر یا سنت دا۔ ہیرو نے آپنے پینڈے تے پیر پٹیا نہیں تے وِچوں فقیر ظاہر تھیا نہیں۔ ایہہ نہیں جے فقیر دے ظاہر تھیون نال ہیرو راٹھ، شاعر، سپاہی یا سنت نہیں رہندا سگوں ایہہ آکھو پئی اوہ راٹھ، شاعر، سپاہی، عاشق یا سنت بندا ای تاں ہے جے اوہدے اندروں فقیر ظاہر تھیوے۔

رانجھا لوک کہانی وِچ عاشق ہے۔ ادب وِچ آیا تاں معشوق بنیا۔ تے دیہوں دیہہ اوہدی حُب اساڈیاں دِلاں وِچ ودھیرے اُجاگر پئی ہوئی۔ کیونجے اوہدے جیرے نے سانوں عشق دی ہِک نویں رمز دی سار دِتی۔ اوہنے چنگیری بھوئیں دی مالکی واسطے بھراواں نال کھوہ کھس نہ کیتی تے رجیاں کجیاں نوں چھڈ کے بُھکھیاں ننگیاں دی سیر قبولی۔ جے اوہ کھوہ کھس وِچ جُٹ جاوندا تے جیوندا تاں رہندا پر ''ہوون'' دی تانگھ ونجا بہندا۔ (جیوندے تاں سارے ہن پر ہوندا کوئی وِرلا ای ہے)۔ رانجھے زر زمین دی مالکی دے کے ہوون دی کُھل گُھن گھدی۔ ایس فیصلے پاروں رانجھا پرانی رہتل دیاں، پرانے ویہار دیاں نابراں دا سردار مِتھیا گیا۔ تے اساں پیڑھیو پیڑھی اوہنوں پُوجیا۔ آپ اساں مارے بدھے مالکی کارن کھوہ کھس وِچ جُٹے رہے۔ پر رانجھن یار سانوں نِت چیتا کرائی آیا پئی اساں کیہ ہاں تے کیہ ہو سکدے ساں۔ رانجھن اساڈے کیتے اوہ جیون آہا جیہڑا اساں جالن لوچدے ساں۔ اوہ اساڈا رُولا، اساڈا ورتارا تاں نہیں آہا پر اساڈا دین ایمان آہا۔ اساں اوہدیاں اُڈیکاں پئیاں جھلیاں۔ اوہدی سِک وِچ

کلیاں بہہ بہہ رُنے- دُنیا داری دھندیاں وِچ اساں اوہنوں نیڑے نہ ڈُھکن دِتا- کاج وِہاج ویلے اساں اوہنوں دشمن جاتا تے اوس تھیں مونہہ موڑی رکھیو سے-

پر اساڈا وس کیہ آہا- جے وس ہوندا تے اساں جیویں اوہنوں آپنا دِین ایمان بنایا کار مختار وی چا بناوندے- پر اساڈا وس نہ آہا- ساڈی ورتن دی نِینہہ آہی زر زمین دی اسانجھی مالکی اُتے- زر زمین دی اسانجھی مالکی واسطے کھوہ کھس تے آپا دھاپی اساڈا ویہار آہا- رانجھے نوں نال رکھ کے مالکی والیاں کھاتیاں کھتونیاں وِچوں اسیں آپنا ناں ای کڈھوا بہندے- جیہڑا جی مالکی والی دوڑ وِچ پچھڑ ونجے اساڈے ویہار وِچ اوہدی گزر نہیں ہو سکدی- اساڈی رہتل وِچ اوہدی کوئی جاء نہیں- رانجھے نوں نال رکھ کے اساں جہانوں ای وانجے جاوندے-

اسانجھی مالکی لئی آپا دھاپی تے کھوہ کھس والا ویہار اساں نہیں ہا چلایا- اساڈا تاں جم پل ای ایسے ویہار وِچ ہویا ہا- اساڈیاں وڈکیاں وی ایہہ ویہار نہ ہا چلایا- اوہناں دے جمنوں اگیرے ایہدا مُڈھ بجھ چکا آہا- ہاں اساڈی تے اساڈیاں وڈکیاں دی ہتھ بدھی منتا پاروں ایہہ ویہار پکیرا تے کرڑا تھی گیا- پر ہور ہوندا وی کیہ- ہکلا کیہڑا میدان وِچ نکلے ہا تے ایس انھے گیڑ نوں ٹھلے ہا- ہر کِسے نوں ایس بلا نوں آپنی رت پوانی پئی- تے بلا دا ظلم ودھی گیا- پر دُور کِتے ساڈے چیتے دے دُھندلائے شیشے اُتے رانجھن دی مُورت اُگھڑی رہی- ویہار دے گیڑ نال انھے واہ گِردیاں جد اساڈی رت سواہ پئی ہوئی تاں وی اساں چیتے دی ہِک کنی اوہدے ناں دی سگندھ بدھی رکھی- اوہنوں یاد کر کر

بکلاں وِچ پئے رُنے پئی رانجھا، اج اساں بے وس ہاں پر جیویں، توں اساڈی کُھل دا اساڈے کھلار دا ساڈے ہوسکن تے کر گزرن دا نشان ہیں- رانجھا کر گزریا آہا اوہنے پیو دی چھڈی بھوئیں وِچوں حصہ گھنن دا خیال نہ کیتا- اوہ پیو دا ساریاں تھیں لوڈا پتر آہا جے اوہنوں مَل مارن دا جھس ہووے ہا تاں پیو دے جیوندیاں ای سبھ تھیں چنگے ٹوٹے مَل بہوے ہا- پر اوہنوں وَنجھلی دی چس آہی جے اوہ مَل پالن لگ پوندا تے اوہدی وَنجھلی سُک ویندی- مَل والا راہ چھڈ کے رانجھے وڈی سُورمائی کیتی آہی- اوہنے بُھکھ قبولی اوہنے اِکلونج دا خوف قبولیا- مَل والا راہ دُوروں ڈاڈھا رجاونا تے دل لاونا جاپدا ہے- آہندے ہن پئی جیہڑا ایس راہ تے ٹُر پیا اوہنوں آپنے اندر لے کنوں کوئی ڈر بھونہیں- نہ تولن پرکھن جوگی کھلوت لبھدی ہے تے نہ ای سوچ گنجھلاں تے شک اڑکناں نال واہ پوندا ہے- بس اِک ہِت وگدی رنگ رنگیلی سڑک ہے جیہڑا ہِک واری ٹُر پیا اوہنوں اگانہہ ودھن تے دُھس مارن بِنا کوئی چارہ نہیں رہندا- ایڈے سُکھال نوں تجنا رانجھے دا ای جیرا آہا-

رانجھے دے پیو موجو چودھری دے وارے مالکی ساری ٹابری دی سانجھی ہوندی آہی تے رہت ساریاں دی ہکٹھی- موجو چودھری مگروں ٹابری دِیاں سانجھاں ترُٹیاں تے ہر جی نوں زمین اُتے وکھو وکھری مَل مارن دی کُھل لدھی- سانجھی رہت دی قدیمی چھتر چھاں گئی تے اِکلونج دے خوف نے کہا پا دِتی ہر جی نوں آپنے اندر دا کھپا ڈراون لگ پیا- وت ایہہ کھپے مَل دی آپا دھاپی تے کھار نے میلے پر کیہ میلے-

موجو مویا تے اوہدیاں پُتراں نوں اِکلونج دے خوف تے اُداسی نے آن

گھیریا- ایس گھیرے نوں توڑن لئی اوہناں مَل نوں پِیر منیا تے کھارو کھاری ایہدی مُریدی وِچ جُٹ گئے- ہر دم ایہہ ویکھو جو بئے کول کیہ ہے، اکھاں رُجھ گئیاں- جو کُجھ آپنے کول ہے اوہنوں گُھٹ کے نپی رکھو، ہتھ رُجھ گئے- ہر ویلے ایہہ منصوبہ سوچو پئی جو دُوجے کول ہے اوہ تساڈے کول کیویں آ ونجے، من آہرے لگ گیا- ہِک رانجھا ای آہا جیہنے موجو چودھری دے مرن مگروں جیون دا ایہہ نواں نسخہ نہ ورتیا تے آپنے بھراواں دے پیر دے ہتھ اُتے بیعت کرنوں نہ کر دِتی- اوہدے کول اوہدی ونجھلی رہی ایس کارن اوہدے اندر کوئی ڈراؤنا کھپا نہ کھلیا- سُر راہیں اوہدے اندرلے دا باہر نال ملاپ ہویا- سُر نوں ای اوہنے ''ہوون'' دا راہ منیا-

اساں رانجھن دی اولاد نہیں- اوہ تاں اساڈے جدی گھر تخت ہزارے نوں چھڈ کے ٹُر گیا آہا- اساں اوہناں بھراواں دی اولاد ہاں جیہناں تخت ہزارے دی بھوئیں نوں کچھ پوایا تے وکھ وکھ ٹکڑے ملے- ساڈیاں سوانیاں اوہو رانجھے دیاں بھرجائیاں نیں سوڑی سوچ تے کُھلیاں جِیبھاں والیاں- باہروں رنگیاں تے وِچوں وِسلیاں-

رانجھا ٹُر گیا تے ڈھیر چِر پِچھوں ساڈیاں مَل مارو ڈیاں نوں تے اوہناں دیاں سوانیاں نوں رانجھا موڑ لیاون دے منصوبے سُجھے- ایس کارن نہیں جو اوہناں نوں آپنا گوڑ تے رانجھے دا سچ دِس پیا آہا- ایس کارن پئی چناہوں پار رانجھا جو کارے پیا کریندا آہا اوہناں پاروں اساڈیاں وڈکیاں دے اسانجھ مالکی ویہار دیاں نِیہاں پیاں ڈولدیاں سن- رانجھے آپنیاں بھراواں دی رہتل نال سارے سبندھ تروڑ لیتے- وڈیاں دی دِتی ناں دی ذات دی وڈیائی دا بھار

سِروں لاہ سٹیا تے چاک بنیا- (چاک کاما ہوندا ہے تے کامیاں دا قدر اسانجھ مالکی ورتن وِچ اینا ای ہوندا ہے جتنا کِسے ماڑے جیہے ہتھیار اوزار دا)

کاما بن کے رانجھا آپنے ماپیاں دِتے آپے نوں گواندا ہے تے آپنے اندر اِک نویں نرول ''میں'' دی پچھان کریندا ہے- ہُن اوہ اصلوں مُولوں ہِک منس ہے- اوہدی ویہار ایہہ ہے پئی بندہ آپنے آپ نوں مَل راہیں کیوں سُجانے- مَل بندے دا اصلا نہیں- بندے دے اصلے اُتے اِک کُوڑے وانجھ ویہار دا پرچھاواں ہے- مَل بندے نوں آپنے آپ نال تے ہور مخلوق نال کوئی سچا سانگا نہیں کرن دیندی- مَل منس دے ست نوں سُکا دیندی ہے تے بندے نوں اصلوں نتانا کر کے اسانجھ مالکی ویہار دے ٹوکے دا اِک نکما جیہا کابلہ بنا دیندی ہے-

رانجھا چاک تھیا تے ساڈے مَل مار وڈکیاں نوں چِنتا آن چمبڑی- رانجھے دا ویہاروں باہر ونج کھلون ویہار لئی ہِک للکار بن گیا- ساڈیاں وڈکیاں چاہیا جے رانجھے نوں تخت ہزارے موڑ کھڑن تے آپنا ترُٹا مان گنڈھ جوڑن- اوہناں آکھیا تینوں اساں آپنی ورتن وِچ سمونے ہاں تینوں آپنے خرچ تے رکھنے ہاں توں مُڑ آ تے ساڈی ورتن نوں فقر للکرے مارنے چھڈ دے-

پر رانجھا آپنیاں بھراواں بھرجائیاں دی اڑیوں باہرا آہا اوہ ہِک واری آپنے راہ اُتے پیر چا کے پچھانہہ نہ پرت سکدا آہا- اوس بھراواں دی جوہ تے ہیر دی جُوہ وِچکار وگدی چنانہہ پار کیتی آہی- چنانہہ پار کیتی تے ہیر دی جُوہ ہے وڑیا تاں فقر والا نینہہ پکیرا تھی گیا- اوہ آپنے بھراواں دی اسانجھ ورتن دی کھار بازی توں تے ایس کھار بازی اُتے اُسری پرکھ تول توں دُراڈا ہوندا گیا- رانجھے دا

پندھ آپنیاں بھراواں دی ورتن دا تے ایس ورتن دے پرکھ ڈھنگ دا توڑ ہے- اوہ ٹُری جاوندا ہے تے سِر توں مَل دا بھار لاہی جاوندا ہے- زمین چھڈی- انگ ساک چھڈے- ذات چھڈی-

ساڈے وڈکے رانجھے نوں پرتا نہ سکے- اوہ آپنے پندھ دا پکا رہیا- تے اساں اندرے اندر اوہنوں آپنا ہیرو من لیتا- اساڈیاں وڈیاں نوں رانجھے دے کول نہ ہوون دا کوئی ہرکھ نہ آہا- اوہ نویں نویں اسانجھ رہتل دی کھوہ کھس وِچ کھیڈن وڑے سن- اوہناں نوں بس ڈر آہا پئی رانجھا اوہناں دی کھیڈ خراب نہ کر دیوے- پر ساڈے تائیں اپڑدیاں تاں ایہہ کھیڈ پرانی تھی گئی آہی اساں تاں ایس کھیڈ دیاں سٹاں آپنے وجود اُتے جریاں سن- سانوں رانجھے دا قدر آہا- اوہدے کدائیں ٹکرن دا خوف وی ہا پر اوہدے کول نہ ہوون دا ہرکھ وی آہا اوہدی سِک وی آہی-

رانجھے ''ہوون'' دا پندھ پیا کیتا- پرانے سبندھ پئے ترُٹے تے نویں سانگے پئے جُڑے- اوہنے سنجوگ دِیاں رمزاں سجاتیاں اتے ایہناں راہیں آپنے آپ نوں وی ہِک نویں جُونے جمدیاں ڈِٹھا- ہیر دا سنگ رانجھے نوں بیلے دیاں رُکھاں نال سدا وسہن چنانہہ نال تے بیلے چرینیدِیاں چنانہہ تریندِیاں مجھیں نال ملاوندا ہے- ایس میل پاروں رانجھے دے ساہ وِچ اِک نویکلا رس بھریندا ہے تے اوہدی ونجھلی نویکلے سُر جگاون لگ پوندی ہے-

ہیر نے رانجھے نوں منگیا تے ہوون دی ویہل وی منگ گھدی- پر ایہہ ویہل ہیر دیاں ماپیاں نوں باندھ جاپی-

ہیر دے ماپے رانجھے دیاں بھراواں وانگر اسانجھ ورتن دے جم پل وی آہے

تے اگوں آپ ایس ورتن دے پالنہار وی- ہیر نے رانجھے نوں منگ کے ماپیاں نوں دو پاسی سٹ ماری- نالے اوہ چاک نوں ساک بناون تے میل آپنے نوں ہتھیں بج لاون، عمراں دی کھٹی اسانجھ مَل بوڑگواون، تے نالے ہیر جیہی مہنگی وست ہتھیں رُوڑی تے سٹ پاون جیہنوں وِچ کے اوہناں ناں ناواں وٹنا آہا- سمجھو ہیر دی کُھل چوچک تے ملکی دی باندھ آہی تے اوہدا ہوون ایہناں دا اُجاڑا- سو ماپیاں جھب معاملے نوں آپنے ہتھ لیتا تے ہیر نوں سیدے کھیڑے نال پرنایونیں- کھیڑے اسانجھ ورتن دی مشین دیاں وڈریاں پُرزیاں وِچوں ہن- اوہ شہر واس زمیندار وپاری ہن- ودھو ودھی دِیاں ڈاڈِھیاں مہین رمزاں وی جاندے ہن- کھیڑیاں کول زمین بھانڈا وی چوکھا ہے، تے نالے مَلاں مارن تے دولتاں چونیاں کرن دے جیہڑے ڈھنگ ایہہ جاندے ہن رانجھیاں تے سیالاں نوں اجے اوہناں دی سارنہیں-

اساں کھیڑیاں نوں حاکم تے جاتا اوہناں دیاں گھڑیاں قانوناں دی پنجالی وِچ سِر تے ہمیش دِتی رکھیا پر ایمانوں کدیں نہ منیا- اساں ہمیشیں اوہناں نوں پھکے تے مدرے لوک گِنیا- ہیر دے گھر والا سیدا چھڑا ناں ای ناں ہے- اوہدا وجود نہ ہوئے جیہا ہے- ناں وی اوہدا آپنا گھٹ تے آپنی ٹابری دا بہتا ہے- کھیڑیاں دا ہکلا جی کوئی شے نہیں ہوندا- اِجڑوں باہر اوہناں دا کوئی جیوک نہیں- سیدا وی اِجڑ وِچ بھیڈ ہے- آپنی ٹابری دے درجے نال رہتل وِچ اوہدا وی درجہ ہے- اوہدا آپنا کوئی اصلا نہیں کوئی مہاندرا نہیں- کھیڑے مُولوں رانجھے دا اُلٹ ہن- رانجھا مَل دا بھار سروں لاہ کے آپنی ٹابری والے درجے نوں تج کے آپنے آپ وِچ آوندا ہے- کھیڑیاں دا وجود ای ٹابری دے میل پاروں ہے-

اوہ جگ وِچ آپنا درجہ اُچیرا تے مَل پکیری کر کے ای جیوں سکدے ہن- اوہ بے گُنیاں تے بے اصلیاں دا جُنڈ ہن- وِدھو وِدھی اتے کھار نے اوہناں دیاں رُوحاں وِچوں رت کڈھ کے اوہناں نوں بے ست کر چھڈیا ہے- ساری ٹابری ڈُھکے تاں ڈُھکے- کھیڑے کوئی نویں شے نہیں بناؤندے آپنے آپ نوں مُڑ مُڑ سُوندے ہن- اوہ نہ سوچدے ہن نہ اُلیلدے ہن- بس وادی مُوجب ہلی بولی آوندے ہن-

ایمانوں اساں کھیڑیاں نوں رد چھڈیا- تے اوہناں نوں مکاون لئی رانجھے نال ونج رلے- پر کمیں کاجیں کھیڑے ساڈے نال رہے، ساڈے دوالے رہے، ساڈے اندر رہے-

ہوون دے راہ وِچ رانجھے دے اسانجھ مَل ویہار نال ترے بھیڑ ہوئے- پوند آپنیاں بھراواں نال جتھے اوہنے جائداد چھڈی- دوجا ہیر دیاں پیکیاں نال جتھے اوہنے آپنی ذات اتے درجہ تجیا- تریجی کھیڑیاں نال جتھے اوہنے رِیس تے کھار اُتے اُسرے سارے وسیب نوں ای ردیا تے فقیر بن گیا-

جس دیہاڑے رانجھن فقیری لئی اوسے دیہنہ دا اساں اوہنوں آپنا سبھ توں مہنگا راٹھ منیا- تے نالے آپنی جان نوں سبھ توں وڈا جوکھوں جاتا- کیوں جے فقیر تھی کے ای اوہنے آپنیاں بلدیاں اکھاں اساڈے وَل کیتیاں تے پُکار کے سانوں آکھیوس پئی میں تساڈے ویہار دا ویری ہاں تے ایس ویہار پرنے کھلوتی ہر رِیت رواج دا ویری ہاں- تساڈے گُن مینوں اوگن، تہاڈا سچ مینوں کُوڑ، تہاڈا امرت مینوں زہر- رانجھن نِرا ناں دا ای ویری نہیں- اوہنے ہکلے دم اساڈی رہتل دے کھوڑ محل نوں سنھ لائی تے اندر موا تا وگایوس- جدوں اوہدی لادھ ہو

گئی تاں اوہنے لُک لکا چھڈ کے دینہہ دیویں کھیڑیاں دے شہر اُتے دھاوا بولیا تے اوہدی اِٹ نال اِٹ وجا دِتی۔

کھیڑیاں دا شہر اساڈا شہر ہے۔ ایس شہر وِچ بندے جمدے تاں ہن پر "ہوں" نہیں سکدے۔ موئے جمدے ہن۔ ہینہہ نہیں لا سکدے سُر نہیں چھوہ سکدے۔ کوئی سانگا کوئی ساک مطلبوں پاک نہیں۔ ہر راہ دا انت لاہا ہے ہر اکھ وِچ دُوجے کنوں ودھ جاون دے حرص دی گہر ہے۔ ودھو ودھی والے روگ دے ون سوَنے من پرچاویں ناں ہن، رتبہ، عزت، سُگھڑپ، تعلیم، علم، شرافت، شہرت، بزرگی۔ لفظاں، بولاں، سینتاں دے اصلی معنے کھُنج گئے ہن۔ سُنن والے جو سُندے ہن اوہ سُن نہیں سکدے اتے ویکھن والے جو ویہندے ہن اوہ ویکھ نہیں سکدے۔

رانجھے دیاں بھراواں دا راہ تے ہیر دیاں ماپیاں دا تے کھیڑیاں دا راہ اوڑک موت دا راہ ہے۔ سانوں خبر ہے۔ پر وت وی اساں سارے مارے بدھے ایس راہیں ٹُردے وتے ہاں جیویں ساڈی مہار کِسے ہور ہتھ ہے۔ ایس راہ وِچ بہوں سُکھال ہے کیونجے ایہہ وانجھ پن تے بے گُنتا دا راہ ہے۔ وانجھ پن تے بے گُنتا سانوں پیڑ توں بچاوندے ہن۔ ایس کارن اساڈی ایہناں دے ہتھ بانہہ ہے۔ جُسے سوں جاوندے ہن۔ باہر بول تے سینتاں رہ جاوندیاں ہن پر اندروں کوئی اُلیل نہیں اُبھردا جیہڑا ایہناں بولاں سینتاں وِچ جان پاوے۔ ودھو ودھی والی بھاج وِچ اسیں اِنج جا وڑدے ہاں جیویں کھینوں کھُتی وڑدا ہے۔ جتیئے یا ہریئے پر ایہہ بھاج اسانوں "ہوون" لئی واہ لاون دی کھیچل توں بچا لیندی ہے۔ اسانوں نویکلیاں تے جوکھویاں آہراں توں

پرے رکھدی ہے۔

اساں آپنے شہر دے رُولے اگے ہار من کے لائی لگ ہو گئے۔ پر رانجھے ہار نہ منی ایس کارن اسانوں اوہدے نال پیار وی آہا تے اوہدے کولوں ڈر وی لگدا آہا۔

اساڈی رہتل وِچ شرع کیدو دی لاگو ہے۔ کیدو موہری دانشوند اتے سیانا گِنیا جاوندا ہے تے وسیب دے رِیت رواج دا راکھا۔ ایہہ نوکری سانبھی اوہنے دھگانے ای ہے۔ ودھو ودھی وِچ اوہ کھچڑ گیا ہا۔ زر والاں دے ٹکڑے چَپن کیتے اوہنے علم تے سودھ سیانپ دی ہٹی چا پائی۔ اوہ رِیت دے اُچھاڑ دا مجاور ہے۔ اوہنوں رِیت دے اصلے دی کوئی سار نہیں۔ اوہ بندے دے عشق تے اُدم دی راہ وِچ مناہی دِیاں سُولیاں پیا گڈدا ہے۔ اوہ زر والاں دے بھرم نوں انکھ دا ناں دے کے اوہناں دی چوکیداری کریندا ہے۔ اوہ ظاہر دے پڑدے پچھے جھاکن نوں، لفظاں وِچوں معنیاں دی بھال کرن نوں کُفر آکھدا ہے۔ اوہنوں ڈر ہے جے ظاہر دے پڑدے پاٹ گئے لوکاں نوں سچ دِس پیا تاں مُڑ ودھو ودھی تے مَل ماری دی بھاج ولوں لوکاں دا دھیان اُکھڑ ویسی تے مینڈے ٹکڑے وی تھُڑ ویسن۔

کیدو انکھ دا راکھا نہیں دھنواناں دی اسانجھ مَل دا راکھا ہے جتھوں اوہنوں جُوٹھا بیہا جُڑدا ہے۔ اوہ آپ اُچ جھک دا پھَٹیا ہے پر چاہوندا ہے جے اُچ جھک دا کرخانہ سدا چلت رہوے۔ اوہ ویہار دیاں پَینتریاں نوں قدرت دے اٹل اصول گِندا ہے۔ آپنی ہڈ ورتی نوں ساری وسوں دی تقدیر مندا ہے تے آپنے من دے زہر نوں گُڑھتی بنا کے جی جی دے مُونہہ وِچ دیندا وتدا ہے۔ اوہ

سنجوگاں، سچیاں تے گوڑھیاں سبندھاں دا ویری ہے- اوہ زری ناں دی ساکا چاری دا پرمٹ دیندا ہے-

کیدو دا سارا زور ایس گل تے لگدا ہے پئی کسے واپری دی تہہ تیکر کوئی اکھ نہ اپڑ سکے اوہ ہیر دیاں ماپیاں نوں آپنے آپ دی سار نہیں لین دیندا- ویہار دے ڈھین دیاں ڈراویاں نال اوہناں دی سُرت گوائی جاوندا ہے- اوہ گُوکدا ہے پئی پرانی ورتن نال ای تساڈا تے مینڈا جیون ہے- جے آپنی ہستی نوں بچاون لوڑدے ہو تاں انھے بولے تھی ونجو- جو کُجھ میں وکھاوناں اوس توں ودھ نہ ویکھو جو کُجھ میں سُناوناں اوس توں ودھ نہ سُنو-

کیدو دی شرع وِچ رس تے رنگ دی مناہی ہے نویکل کفر ہے- من بُکل وِچ بھاویں سے کوجھیاں کوتیاں کھیڈاں مچن پئیاں- ظاہر حال رواج دی تسبیح بھوائی آوَ-

کیدو خشبودار مشاعریاں محفلاں والی غزل دا وی شاعر ہے تے ٹٹی دِیاں کندھاں اُتے کولے نال پھولیاں کہانیاں دا وی- شاعری دِیاں ایہہ دوویں قِسماں اصلوں ہِکو ہن- ہِکو سِکے دے دو پاسے- تے ایہہ سِکہ ساڈی رہتل دے چالو قانون کیدو شاہی دا سِکہ ہے-

ڈِھڈوں کیدو نوں اساں ہمیش ای بُریار جاتا- پر امام اوسے نوں منیا- کدے کدائیں اساں اوہدے اُتے کِھلنا وی- پر اینویں کھوکھلا جیہا- اوہدے اُتے ہس کے وت اساں آپ ای بھیڑے پے جاونا تے آپنے آپ کولوں ڈر وینا- اوہدے مگر لگن وِچ سانوں سلامتی دِسنی- اساڈا دِل کرنا پئی کیدو اُٹھ کے بولے، اسانوں ڈراوے، تھڑکاوے تے آپنے مگر لا کے پکیاں پُرانیاں لیہاں

اُتے چاڑھ ٹرے۔ کیدو دا سانوں ڈاڈھا وساہ ہے۔ سانوں پک ہے پئی اوہدے انگ ویہار نے داگے ہوئے ہن تے اوہ ہمیش لئی آپنی ڈیوٹی دے گیڑ وِچ جُتیا پیا ہے۔

باہروں کیدو تے رانجھے دا حال ہِکو جیہا ای ہے پر ایس ظاہرا جوڑ نال اوہناں دی اصلی نکھیڑ ودھیرے اُجاگر ہوندی ہے۔ ہن دوویں خالی ہتھ۔ کیدو وی آپنے آپ نوں فقیر آکھدا ہے۔ پر کیدو دی آکھنی تاں سچ حال اُتے پڑدے پاون دا کم کریندی ہے سچ حال دا مونہہ نہیں وکھاوندی۔ اوہنے کوئی آپنی مرضی نال آپنے ہتھ خالی نہیں کیتے۔ اصلوں ایمانوں اوہ ہِک زروال ہے۔ ودھو ودھی دی بھاج دِلوں وجھوں بھجیوں پر پچھڑ گیا۔ ہُن اوہ کوئی جیوندا جی نہیں۔ ساڈے وسیب دی بنائی ہِک کلا ہے۔

کیدو دی جیبھ لفظاں دے معنے وٹاوندی ہے۔ جیہناں لفظاں کولوں ویہار نوں تراہ ہوندا ہے اوہناں نوں ہِینا کوجھا کر دیندی ہے۔ آپنے آپ نوں ''فقیر'' آکھ کے اوہنے لفظ ''فقیر'' نوں منگتے کنگلے دے معنے دِتے۔ ساڈی ورتن نے ایہو معنے پروان کیتے تے ایہو صدیاں بدھی پئے چلے۔ رانجھا ویہار دے دبائے تے مُکائے لفظاں نوں جوالدا ہے۔ لفظاں دیاں اصل معنیاں وِچ نویں جان پاؤندا ہے۔ ویہار دیاں راکھیاں نال لڑائی وِچ ایہو لفظ رانجھے ولوں پڑ وِچ لہندے ہن۔

کیدو دی آکھنی ہمیش وِگلی ہوندی ہے۔ اوہ آکھدا ہور ہے تے سمجھاوندا ہور ہے۔ اوہ کدیں لکھے اکھر راہیں ساڈے نال گل کریندا ہے کدیں پڑھے وِچ کھلوتا کُوکاں مریندا ہے۔ کدیں مسیتے کھلوتا گُھرکدا ہے تے کدیں دارے بیٹھا

بخشدا ہے پر اوہدِیاں گلاں کدیں سِدھیاں ساہویاں ساڈے دل دماغ اُتے نہیں ورھدِیاں- اوہ چپ چپاتے ساڈی سوچ پچھواڑے چنگیاڑے سٹ جاوندیاں ہن جتھے اساں آپنے ڈر دا بالن ڈھیر کیتا ہوندا ہے- جدوں اساں کیدو دے لائے بھانبڑ وِچ پھس ویندے ہاں تاں اوہ اساتھوں جیویں چاہوندا ہے کراؤندا ہے- کیدو کدے جیوندیاں جاگدیاں نال گل نہیں کریندا اوہ پہلوں بندیاں نوں مشیناں بناؤندا ہے تے وت اوہناں نوں حکم سُنا کے اوہناں دے بٹن نپدا ہے-

رہتل وِچ کیدو دا آپنا درجہ کیرا ہے پر اوہ رہتل وِچ گڈیاں اُچ جھک والیاں واڑاں نوں سمھالدا تے پالدا ہے- کیونجے اوہ جو کُجھ ہے ایس واڑ بندی پاروں ہے- جے ایہہ نہ رہوے تے اوہنوں مُڑ جمن تے مُڑ ہوون دی پیڑ جھاگنی پوے- رہتل والیاں اوہنوں کُتے وانگ دُرکار کڈھیا- اوس آکھیا میں کُتا ای سہی پر تہانوں کُتے دی وی گھنی لوڑ ہے- میں تہاڈی رہتل دی راکھی کرساں-

کیدو دے ہور بھیال وی ہن- ہِک ہے قاضی جیہنے کھیڑیاں نال ہیر دے کلمے پڑھائے- قاضی چالو ویہار نوں سمھالن پالن لئی قانون دا رچھ گھڑیندا ہے- ایہناں قانوناں دا کم ایہہ ہے پئی چالو ویہار دے ویہن وِچ کوئی اڑکن نہ پوے- جتھے کائی اڑکن دِسے اوہنوں قانون دی بُہاری نال ہُونجھ دِتا- کیدو اڑکناں دا سُوہا سینگا ہے تے قاضی اوہناں دا ہُونجھا- قاضی دے علم دا بندے دی ہڈ ورتی نال کوئی سبندھ نہیں- اوہدیاں سبھے گلاں کتابی ہن- اوہدی جاچے رِیت دا مطلب ہے ویہار دیاں منیاں پرانیاں رسماں نال نبھا- ہیر چناہہ دے ویہن وچوں اُگھڑدیاں قدیمی سچ دِیاں نِت نویاں شکلاں نوں سجانن تے پُوجن

نوں رِیت آکھدی ہے۔ ہیر ہڈورتی دے زور تے بولدی ہے تے قاضی سِکھی سکھائی گل کریندا ہے۔ قاضی دا اِک ہور بھرا اوہ مُلاں ہے جیہنے رانجھے دا ظاہرا ویکھ کے اوہنوں رات آپنی مسیت وِچ رہن نہ آہا دِتا۔

سولھویں صدی دا اخیر ہے۔ پنجاب دا پِنڈ ہُن اوہ پرانا ہکو کوڑمے والا آپ مختار پِنڈ نہیں۔ واہی تے وپار دے ڈھنگ اجے پرانے ای ہن۔ کوڑمیاں ٹابریاں دے ناں تے اَلاں اجے چلدِیاں ہن۔ معاملے اجے وی پینچ ای بہہ کے نبیڑدے ہن۔ پر رُت رنگ پئی وٹاوندی ہے۔ پرانے وسیبے دی نینہہ اُکھڑدی پئی ہے۔ باہر دے ہلّے بند ہوون نال کئیاں ورھیاں توں امن چین ہے۔ ایس کارن پیلی اُتے وسوں دا بھار ودھی جاوندا ہے۔ اگے لوکڑیاں وِچ آپ مہار ٹابریاں دی سانجھی مالکی تے واہی آہی۔ اوس وسیب دا ہُن کوئی کوئی دم ہے۔ شہر بھری جاوندے ہن تے موکلے ہوئی جاوندے ہن۔ وڈیرے شہر حکم دے کوٹ بن گئے ہن۔ تے گراں دا کم اِتنا رہ گیا ہے پئی اوہ آپنے ہڈ پیٹھی آوے تے گُنگا بولا تھی کے شہر واسطے ان تے بیا کچا مال ڈھیر کیتی آوے۔ شہر وِچ حاکم ٹولے دی منتا دے بھلیو بھلی ڈھنگ پئے نکلدے ہن۔ جھولی چکی رِیس تے وکھالے دا ہڑھ چڑھیا پیا ہے۔ ہر کوئی حاکم ٹولے دِیاں لائیاں پوڑیاں ودھو ودھی پیا چڑھدا ہے۔ پِنڈ نے شہر دا حکم وی قبولیا ہے تے نالے شہر دی ورتن نوں وی پردھان من گھدا ہے۔ پِنڈ دا قانون تے ورتارا شہروں بنا کے گھلیا جاوندا ہے۔ شہر دا سِکھیا مُلاں تے شہر دا پڑھیا قاضی پِنڈ وِچ شہری حُکم دِیاں باہواں ہن۔ ہِک ہور بانہہ لُڈن وی ہے۔ ایہہ گلیاں وِچ پاندھی ہے منڈیاں وِچ وپاری ہے آڑھتی ہے۔ پتناں اتے چنگیاں اُتے مسُولیا ہے ٹھیکیدار ہے۔ شہری

حکم دِیاں ایہناں باہواں نوں پِنڈ دا زمیندار سہاردا تے پالدا ہے- زمیندار نوں سرکارے دربارے پُجن لئی تے شہر دیاں سوداگراں نال ساکا رکھن لئی ایہناں وچولیاں دی لوڑ ہے- قاضی تے مُلاں شہراں وِچوں دھونس، دھن، وکھالے تے جھولی چُکی دی نویں شریعت لیائے ہن- ایہدے سنبھالن ہار تے پرچارک ہن- اوہناں پک کیتا ہویا ہے جو سانجھی مالکی تے بھکٹھی واہی والیاں قدیمی رِیتاں دا رہند کھوہند وی اُڈا دیونا نیں-

پرانیاں ٹابریاں سبھ دی صلاح نال پِنڈ دا سربندھ کرنیدیاں سن- قانون بھاویں رواجی آہا پر ایہنوں لاگو کرن ویلے سُوجھ صلاح تے سہج دا ورتارا ہوندا آہا- قاضی تے مُلاں ایہناں ورتاریاں دی جڑ پٹ کے شہری قانوناں تے ورتاریاں دے بُوٹے گڈنے چاہوندے ہن- نواں قانون پوتھیاں وِچ بند ہے تے بندے دی اپڑوں باہرا ہے- ایہدا عام پِنڈ واس سُوجھ سیانپ نال کوئی جوڑ نہیں- ایس نویں قانون تے نویں ورتارے دیاں پیچاں نوں قاضی تے مُلاں ای سمجھدے ہن- سو اوہو ای مخلوق دے سودھن ہار تے ورجن ہار بنے- ایہہ نویں قانون ایس کارن آندے گئے جو مخلوق کولوں علم تے اُدم، اُلیل تے اُچیج کھس لیتے جاون تے اوہنوں بے ہتھل کر کے جیویں چاہو ورتیا جاوے- نویں قانون دا کم ایہہ ہا پئی پِنڈ واسیاں کامیاں تے راہکاں دے سرڑ سومے پُور دِتے جاون تے اوہناں دیاں جُسیاں وِچ تھُڑ دِلی، ڈر تے بے ہمتی دا بی پا دِتا جاوے-

قاضی تے مُلاں ورت ورتارے نوں سانجھی بیٹھے ہن تے کاروپار وِچ لُڈن دی چودھر ہے- شہری حاکم ٹولے دا ایہہ وچولا وی ڈاڈھا کم دا بندہ ہے-

ایہہ جگت ٹھیکیدار، شہردار سرکار دی بانہہ ہے۔ لُٹن دا آپنا ٹُکر بانیے دی لُٹ وہاج تے کھوٹ سوداگری دا سِر صدقہ ہے۔ اوہدا تے اوہدیاں مالکاں دا لانجا ایہو ای ہے جو کھوہ کھس تے وڈھی دی ورتوں اِتنی عام کیجے جے ایہدا رواج پکا تھی جاوے تے ایہہ قانون بن جیے۔ پتناں اُتے لُٹن دِیاں بیڑیاں بانیاں تے بانیاں دِیاں اہلکاراں لئی سدا حاضر کھلوتیاں رہندِیاں ہن۔ پتناں اُتے اوہدا ٹھیکہ ہے تے ماڑے بندے اوہدے ساہویں بے ہتھل ہن۔ اوہ لوکاں نوں صاف آکھدا ہے پئی میرا مونہہ منگیا بھاڑا تارو نہیں تاں تر کے پار لنگھ ونجو۔ نال اوہ ایہہ وی سمجھاوندا ہے پئی ویکھو کِتے سچی مچی ٹُھل ای نہ پویو دریا بے انت ڈُونگھا بے انت چوڑا ہے تے تہاڈیاں باہواں وِچ اصلوں ست نہیں۔

سولھویں صدی دا اخیر ہے۔ چُغتیاں دی چھتر چھاویں پنجاب دی پِنڈ وسوں وِچ ودھو ودھی تے مَلو مَلی دا ویہار جڑاں پھڑن لگ پیا ہے۔ ایہہ ویہار کھیڑیاں راہیں، قاضی مُلاں تے لُٹن راہیں آیا ہے۔ اگوں رانجھے دے بھرا تے ہیر دے ماپے بھائی وال مِل پئے ہن۔ ایس بھائی والی دے صدقے ایہناں سبھناں دا روح سُکھالا تے چودھر پکیری تھی گئی ہے تے پالتو سُوجھوان کیدو دی وی روٹی لگ گئی ہے۔ ایہو گھڑی ہے رانجھن فقیر دے آون دی۔ اوہ آیا تے آن کے ہِک نویں نابری دا جھنڈا چایوس۔ اوہ آپوں ایس نابری دا موڈھی وی ہے موہری وی تے مرشد وی۔ سینکڑیاں ورھے رانجھن ایہہ کم سانبھی آیا۔ اوہدا ناں ساڈی سوچ نوں کھلہاری آیا تے ساڈے من نوں سہاری آیا۔ اوہدا ناں اساڈے واسطے چُھٹکارے دی آس بنیا، آپنے آپ کولوں سُرخرو ہوون دی آس بنیا۔

پُورن تے رسالُو

سیالکوٹ دا راجہ سلوان آپنے آپ نوں دھرمی راجہ اکھواوَندا ہے- اوہ راج کاج وِچ آپنے ہر کم دی پُشتی دھرم دی گواہی پا کے کریندا ہے- راجے اجیہے وی ہوئے ہن جیہڑے آپنے راج نوں کِسے پوتھی پنتھ نال تھاپڑن دی لوڑ نہیں سن سمجھدے- من آئی کریندے سن- اجیہے وی جیہڑے لوکائی دے وکھالے واسطے آپنی کیتی اُتے مذہب دا پوچا پھیری رکھدے سن- پر سلوان دی گل ہور ہے اوہ ڈِھڈوں آپنے آپ نوں دھرم دا سیوادار تے راکھا سمجھدا ہے- دھرم کیہ ہے- رب دا دسیا چنگ تے سچ کماون دا رستہ، بھیڑ تے کُوڑ مُکاون دا رستہ- تے سلوان ہویا دھرتی اُتے رب دا مختار کار سو اوہ رب دے قانون سمجھاون تے چلاون دا کم آپنے ذمے لائی بیٹھا ہے- اصلوں سلوان اوہناں راجیاں کولوں وکھرا نہیں جیہڑے راج گدی نال ظاہرا پیار کریندے ہن تے کِسے مُل وی ایہنوں چھڈ نہیں سکدے کیونجے جیون لئی ہور کوئی آسرا اوہناں کول نہیں- اصلوں سلوان اوہناں راجیاں کولوں وی اڈرا نہیں جیہڑے جُھوٹھے مُونہہ آپنی

کرنی اُتے مذہب دا پوچا پھیری آوندے ہن- پر سلوان نُوں آپنی نیت دی پچھان نہیں- اوہنوں دھرمی ہوون دے بھرم نے انّھا کیتا ہویا ہے تے بھرم دے اندھراتے وِچوں اُوجھ تے ہُوڑمت دے جھکھڑ اُٹھ اُٹھ کے خلقت دے جُھگے جھنبی آوندے ہن- آپنے جھل نوں اوہ دھرم راکھی دا سچا اُدم سمجھدا ہے- سلوان نوں آپنے اصل حال دی کوئی سُرت نہیں- اوہنوں آپنے پچھوکڑ دی کوئی سار نہیں- جُگاں پہلاں اوہدے وڈکے سانجھ تے برابری دے سانگے تروڑ کے خلقت کولوں وکھ تھیئے- اوہناں اوہ مُڈھلی، سِدھی ساہویں مِل ورتن چھڈی جیہدے نال منس دے جیون وِچ ٹھنڈ آہی- خلقت کولوں وکھ تھی کے اوہناں خلقت نوں نِواون تے مَلاں مارن دے وڈے وڈے منصوبے جھوتے- آپنیاں وجوداں وِچوں رت چِھک سٹی- کائی رس اوہناں نوں پوہن جوگا نہ رہیا- اندر دے کھپے پُورن واسطے وڈے وڈے کاگتی پنتھ کھڑے کیتونیں کدیں رب دے ناں اُتے کدیں رِیت دے ناں اُتے- ایہناں پنتھاں دی سِر توڑ راکھی وِچ جُٹ کے آپنے آپ نوں بھرمایونیں- خلقت کولوں وکھ تھی کے سلوان دیاں وڈکیاں بھرم دی غلامی قبولی- سلوان نوں وی ایسے غلامی دی گُڑھتی ہے-

کدیں کدیں سلوان نوں آپنی غلامی اُتے اِک کھسی جیہی کچیچی آوندی ہے پر نال ای اوہدا دل دہل جاندا ہے تے غلامی کُھسن دا دھڑکو لگ ویندا ہے- وت سلوان آپنا دھیان پرتاون لئی کاگتی پنتھ دی راکھی دا جھل ودھیرے کُداوندا ہے تے خلقت نوں گُھرکدا دیڑدا ہے-

سلوان سہنساں بانیاں وِچ اسانوں ٹکردا ہے- کِتے حاکم افسر، کِتے پیر اُستاد، کِتے واعظ عالم، کِتے بابا بھائیا- کدیں کدیں اوہ سانوں آپنے اندر وی گُھوریاں

وڈا اتے چھپیاں دیوندا دِسدا ہے- سانوں اوہ ہِک تِل نہیں بھاوندا پر آپنے کم کار اسیں ہمیش اوہنوں سونپی رکھے ہن- وسیبے دا سربندھ ہمیش ای اوہدے تے چھڈی رکھیا ہے- اوہ سونہہ چاوندا ہے جے میتھوں بُھل نہیں ہو سکدی- اوہ سونہہ چاوندا ہے جو میںڈی اکھ اڈِٹھیاں ویکھ سکدی ہے- تے اساں اوہدا آکھیا من گھندے ہاں- جد اساں اِتنا من گھندے ہاں وت اوہ چھڑپ کے آکھدا ہے جو چُپ کر کے میںڈے حکم اُتے چلو- تے اسیں راج کاج دی ذمے واری سِروں لاہون لئی سِر اوہدے اگے نِوا چھڈدے ہاں- اوہ سانوں ماندردا ہے تے اسیں جان بُجھ کے اوہدا ماندر قبولنے ہاں- پر کوئی شے ساڈے اندر ہے جیہڑی اصلوں ایس ماندر نوں مندی نہیں- جیہڑی سلوان نوں چوتریوں لاہ کے وسیبے نوں اِک نویں جُون جواَون لوچدی اے- پُورن تے رسالُو ایسے اندرلی شے دے ناں ہن-

پورن تے رسالُو سلوان دے پُتر ہن- وڈا پُورن اے اِچھراں دا جایا، بھورے پلیا- ماپیاں وی اوہنوں باراں ورھے نہ ڈِٹھا- سلوان نوں پُتر دی چروکنی سِک آہی پر جد پُتر جمیا تے سلوان کھڑے متھے اوہنوں اکھوں اوہلے کر چھڈیا- اوہ ناں دا پیوبنن تے راضی ہے- کاگتاں وِچ پُتر اوہدے ناویں لگ گیا ہے- دُنیا جان گئی ہے جو اوہ بے اولادا نہیں- ہُن اصل پُتر دے گھر رکھن دی کیہ لوڑ ہے- سگوں جیوندے جاگدے پُتر دا گھر ہوون وی بھسوڑی ای ہے- کیہڑا سانبھے- کیہدے نال میلے تے کِس کنوں ہٹکے- باراں ورھے بھورے وِچ نہ کِسے نال مِلسی نہ بُھٹسی- نرول پل کے جوان تھیسی- پُتر نوں نسنگ رکھن دی سدھر اصل وِچ ساک سبندھ دا خوف ہے، مخلوق نال رہن کھیہن دا خوف-

ایہہ اوہدی آپنے آپ اُتے بے وساہی ہے آپنے آپ کولوں گُجھی- آپنے بھانے تاں سلوان پُورن نوں بھورے گھٹ کے وڈی نیکی کھٹی ہے- نرول رہن دی تانگھ آپنے آپ نوں بندیائی دے رس تھیں واندا رکھن دی تانگھ ہے- بندیائی دا رس جیہدے اندر ہووے اوہ مخلوق اُتے حکم کیویں چلا سکدا ہے-

جِس دیہاڑے پُورن بھوریوں نِکلیا سلوان دا سُکھال مُک گیا- جدوں رانی لُوناں پُورن دے متھے تُہمت لاوندی ہے سلوان جھٹ نہیں گُھساوندا تے اوہدی کہانی نوں سچ سمجھ کے تپ کھلوندا ہے- اوہ پُورن ولوں کوئی صفائی سُنن اُتے آوندا ای نہیں تے ہتھ پیر وڈھا اوہنوں انھے کھوہ وِچ گھتیندا اے- اِنج جاپدا ہے جے سلوان اصلوں پُورن دے جیون تے محلیں وسن وِچ راضی نہیں- پر ایہہ گل سلوان نوں دسے کون- آپنے بھانے پُورن نوں مُکا کے اوہنے وڈا کشٹ کیتا ہے- دھرم نوں لِیک نہیں لگن دِتی- اِکو اِک پُتر ہتھیں قربانی کر چھڈیا ہے- گھر اُجاڑ لیتا ہے-

پُورن چاہوندا تاں لُوناں دا منگیا مُل تار کے آپنی جِند چُھڈا کھڑدا- ایس سودے وِچ اوہدی جِند بچ تاں رہوے ہا پر ایہہ جِند سلوان شاہی دے ناویں لگ ونجے ہا- تے اوہدا عمل سلوان شاہی نوں پکیریاں کرن دے کم آوندا- اوہنوں دو گلاں تے کھوٹا جیون جالنا پوندا- تے اوڑک بھرم دے جھپے اوہدیاں اکھاں تے چڑھ ویندے تے اوہ آپنے پیو وانگر انھا ہو کے اوہدی گدی اُتے بہہ جاندا- پُورن سلوان شاہی نوں پرکھ جوکھ کے رد جُو چھڈیا تے مُڑ سلوان شاہی نال نبھاوندا کیویں- اوہنے جِند دے کے آپنا نینہہ پالیا- آپنا شوہ سنبھالیا- تے جیہنے اِکواری جِند نوں نینہہ ساہویں نہ جاتا ستیا اوہدی سمجھ اِتنی ودھ گئی جو

آپنے آپ نوں اوہ نویں جُونے جِوا سکدا ہے- راجے سلوان دا پُتر پُورن تاں مر گیا پر پُورن فقر جیوں پیا- اکے آکھو رجونس دے کھولڑ وچوں فقر دی تلوار باہر آ گئی-

راج گدی چھڈ کے پُورن نمانیاں تے رِکیریاں بندیاں نال مِل گیا ہے- سلوان شاہی نال ہُن اوہدا کوئی باہرلا سبندھ وی نہیں رہیا- سلوان شاہی دی بِنیہہ کیہ ہے- مَل دی ات- آخراں دی سانبھ سہیڑ تے کھوہ کھس- پُورن دا فقر ہے ہر رنگ دی مَل نوں تجنا- مَل توں چُھٹکارا بھرم توں چھٹکارا ہے- ہُن پُورن نوں کُھل ہے- ہتھ اوہدا کرتار دا ہتھ ہے- اوہ ڈھا وی سکدا ہے بنا وی سکدا ہے-

سلوان شاہی دا گیڑ اِنج گڑیندا ہے جے پیسے واسطے چودھر بناؤ وت چودھر واسطے پیسہ بناؤ- پُورن ایس گیڑ وِچوں نِکل گیا ہے- اوہدی میں پیو ونگر آپنے اندر دِیاں تھوڑاں دی قیدی نہیں- اوہ آپنے آپ نال آپنے پچھوکڑ نال سیالکوٹ دیاں لوکاں نال بھرواں تے پنگرواں سانگا جوڑ سکدا ہے- اوہ سیالکوٹ آوندا ہے تے مناکھیاں نوں چانن لگ ویندا ہے- سُکیاں جڑاں پُھٹ پوندیاں ہن-

اساں واریاں بدھی سلوان دی غلامی کٹی اساں مُک جاوندے جے پُورن ساڈے اندر نہ رہندا، اساڈے اندر دے انھے کھوہ وِچ آپنے لہو دا چانن نہ چووندا- اوس سلوان اگے دھون سِدھی رکھن دا ڈھنگ دس کے ساڈی رت پَئی سیکی- واریاں بدھی نِکیاں تے نمانیاں ولوں پُورن وڈیاں تے ڈاڈھیاں ساہویں پیا کھلوتا- ہر رنگ دے وڈِپ اگے اوہنے ہِک ڈاہی- اوہنے دسیا جو چوترے

بہن والا جیکر لوکائی دیاں جیوندیاں جاگدیاں لوڑاں تھوڑاں سوچاں مُہاڑاں نوں گوکھدا ای نہ ہووے تاں اوہ آپنے بھرم بھورے وِچ ڈکیج ویندا ہے- اوہ نہ کُجھ سیاندا ہے نہ کُجھ پرکھدا ہے نہ کِسے گل نوں نکھیڑدا نہ جوڑدا ہے- چونہہ گُٹھیں آپنے پُن تے گُن سوا اوہنوں کوئی شے نہیں دِسدی- انجیہے حُکم اگے پُورن دا سِر کدیں نہ نِویا-

چودھر واسطے پیسہ تے پیسے واسطے چودھر والا سلوان شاہی گیڑ پُورے وسیبے نوں گیڑدا ہے- ایہہ رہتل دا مُڈھلا ٹُھک ہے تے سیالکوٹ دی وسوں اُتے ایہدا پرچھاواں ہے- سیالکوٹ وِچ محلیں درباریں گھریں بزاریں ایہو ٹُھک پردھان ہے- ایہدی پکڑ کرڑی ہے- ایہدے منہاراں نوں ہر کم وِچ ایہدے آکھے لگنا پیندا ہے- آپنے آپ نوں ڈھال ایہدی اُتے ڈھالنا پوندا ہے- انیاں کرنا وی پوندا ہے تے منا وی پوندا ہے- ٹھگی کرنی وی پوندی ہے تے جرنی وی پوندی ہے- مکر ورتنا وی پوندا ہے تے سہنا وی پوندا ہے- اصلوں کھوٹا اتے دوگلا جیون جھولی پاونا پوندا ہے- اندرلے نوں سہنس حیلیاں نال ولا کے پسماؤنا پوندا ہے- اندرلے دی واج بس اِتنی رہ جاندی ہے جو اوہ بند کمریاں وِچ نِکے نِکے دُکھ پھول کے پُھسکدی رہوے- راجہ سلوان کیہ تے اوہدے درباری اہلکار کیہ تے اوہدی پرجا کیہ سبھ ماہل دِیاں ٹِنڈاں ہار ایس گیڑ وِچ گِڑی آوندے ہن تے ایہدا پانی بھری آوندے ہن- نابری دے دو ای راہ ہن اکے تاں سلوان شاہی دے گیڑ نوں ڈک دیو اکے آپی ایہدے وِچوں نکل جاؤ- سلوان شاہی دے گیڑ اگے ویہرے کیہڑا- اوس ویلے تاں پُورن کولوں ایہو سریا جو اوہ سلوان شاہی وِچوں نکل جاوے- سلوان دی حدوں نکل کے اوہ گورو گورکھ ناتھ دی جوہ

وِچ ٹُر جاوندا ہے- گورکھ ناتھ دا ٹِلہ سادھاں سُوجھواناں دی وستی شہر سیالکوٹوں ڈھیر دُراڈی ہے- گورکھ ناتھ تے اوہدے سنگی چروکنے سلوان دے دُکھوں جگ واس توں اڈرے ہوئے بیٹھے ہن- اوہ من ستیا لئی فقر تے فقر لئی من ستیا پکاون وِچ جُٹے ہوئے ہن- اوہ آپنے سلوان شاہی دے اُجاڑے آپے نوں مُڑ اُسارن لوڑدے ہن- آپنے چھجے اندر نوں جوڑ کے باہر نال اِک کرن لوڑدے ہن- پر سادھاں سُوجھواناں دی وستی پُج کے پُورن نوں پتہ لگا جو سلوان شاہی پُرانیاں حداں ٹپ کے کُل دھرتی نوں آپنے کلاوے لئی بیٹھی ہے تے گورکھ ناتھ دی فقر منڈلی نوں کِدھرے ڈھوئی نہیں-

سلوان شاہی تے فقر نالو نال اِکو دھرت اُتے گزارہ نہیں کر سکدے- دوہاں وِچوں اِک نوں مُکنا پوندا ہے- ایہہ شریکہ اٹل ہے ایہہ ویر سِر وڈھواں ہے- ایتھے سمجھوتے دی نبھا دی کوئی جا نہیں- رانی سُندراں والے وقوعے نال پُورن نوں ایہہ جاپن لگدا ہے-

جے فقر آپنے لئی آپ ان اُگاوے تاں وی اوہنوں سلوان شاہی دا ضابطہ مننا پوندا ہے تے فقر گواونا پوندا ہے- ایس پاروں گورکھ ناتھ دے سادھ ان پندے ہن- جو جُڑیا سو کھادا- پر پنّن نال وی اوہ سلوان شاہی دی مارتوں باہر نہیں رہ سکدے- پُورن پنّن گیا تے رانی سُندراں اوہنوں گھیر کھلوتی- سُندراں دی مرضی ایہہ ہے جو پُورن نوں آپنی ورتن وِچ ولا کے محلیں وسائے- فقر بُھکھ، تریہہ، کام دا گولا تاں نہیں پر بُھکھ تریہہ کام اوہدے وجود دے اندر تاں ہن- سلوان شاہی ایہناں راہیں آپنے ویری نوں مُکاون دا چارا لاوندی ہے- پُورن سمجھ گیا جو سلوان شاہی آپنے اندرلے چور نوں آپنے کھوکھلے اصلے نوں

تاں ای لکا سکدی ہے جے اوہ ہر پاسے چڑھتل چاڑھی رکھے- آپنا پیار چونہہ گُٹھیں ودھاوندی رہوے- فقرستاں پڑدیاں وِچ وی ہووے سلوان شاہی دے راہ دی اڑکن ہے تے راہ دی اڑکن سلوان شاہی نوں موت ہے-

پُورن سُندراں دے آکھے نہ لگا تے اوہ مرگئی-

سُندراں دے وقوعے توں پُورن نوں سہی ہویا جو سلوان شاہی تے فقر دو بِنت دے شریک پنتھ ہن- اِک دا ہوون دُوجے دا نہ ہوون ہے- جے کر فقر نے جیونا ہے تاں اوہنوں سلوان شاہی دا کوٹ ڈھاونا پوسی- ایہدیاں نِیہاں کھدیڑنیاں پوسن- جد تائیں سلوان شاہی دی اِک اِٹ وی کھلوتی ہے واء وِچوں زہر نہیں مُکنا تے منس نوں ساہ نہیں آونا- جے منس نے ایہہ زہر نہ مُکایا تے آپیں مُک ویسی- پُورن نے پک کر گھدا جو سلوان شاہی نوں جڑوں کھدیڑنا جیون دا مُول ہے- اوہ سادھ ٹِلے توں ڈھلیا تے سیالکوٹ شہر دی ولگن ساہویں آن ڈیرا لائیس-

سلوان نوں خبر لگی جو کوئی نواں فقیر ڈُھکیا ہے تاں اوہ لُوناں نوں نال لے کے پُتر منگن آیا- بُڈھے وارے اوہدا پُتر ناویں لاوون دا ہڈک اگے نالوں وِدھیک ہے- پُورن اِک دانہ چاول دا لُوناں نوں کھوایا- تے رسالُو جمیا-

رسالُو ای سلوان شاہی نوں گدیوں لاہوندا ہے تے سلوان شاہی دی نِینہہ اُکھیڑدا ہے- رسالُو پُورن دا ای نواں رُوپ ہے- پُورن اِک نویں جُون دھاری ہے- ست والے تے سار والے سادھ نے گُرگیانی نے آپنے آپ نوں اِک وریام راٹھ دی جُونے جمیا ہے- اکے اِنج آکھو جو فقر جیہڑا اِک ہتھ وِچ سُوجھ سیان دا جھنڈا لئی بیٹھا آہا اج دُوجے ہتھ وِچ تلوار پھڑ کے اُٹھ کھلوتا ہے-

بُڈھا سلوان ہاتھی تے چڑھی آوندا ہے- اِک کواری کُڑی دِس پیندی ہے جیہدا ڈِھڈ ودھیا ہویا ہے- راجے حکم کیتا ہے سپاہیاں نوں جو کُڑی نوں بدکاری دے جُرم وِچ پھڑیا جاوے تے اوہدا پیٹا چیر کے وِچوں حرامی اولاد کڈھ سٹی جاوے- جدوں ایہہ دھرو ورت گیا تے پتہ لگا پئی کُڑی نوں تے اپھارا آہا- کُڑی بے دوس کُس گئی پر دھرم دا راکھا سلوان آپنے فرضوں سُرخرو ہو گیا- دھرم سلوان دے کھوکھلے اندرُونے دوالے ولی وَلگن ہے- ایہدی راکھی دے جھل وِچ انھا ہو کے اوہ آپنے اندرُونے ساہویں ہوون توں بچ جاوندا ہے- اوہنوں ہر نواں پوچ ہر چھوہر ہر کُڑی دھرم نوں اُلانگھدی نے ہندی لگدی ہے- اوہ سدا آپنے جھل نوں تڑکا لائی رکھنا چاہوندا ہے- اصل حال نہ اوہ ویکھن لوڑدا ہے تے نہ اوہنوں دِسدا ہے- اوہ ان ڈِٹھے ان ہوئے دھرونوں میٹن لئی دھرم دی ڈانگ ورھائی جاوندا ہے-

سلوان دا ورتارا ویکھ کے رسالُو پک کرگھدا جو سلوان نوں سودھیا نہیں جا سکدا- لوکائی دا چھُٹکارا تدے ہو سکدا ہے جے سلوان دا بُوٹا جڑوں پٹیجے- ایہہ پک کر کے رسالُو آپنی سُوجھ تے آپنے بلکار نال سلوان نوں گدیوں لاہ سٹدا ہے- چودھرلئی پیسہ تے پیسے لئی چودھر والا چکر سیالکوٹ شہر دے سِروں ٹل ویندا ہے- سیالکوٹ شہر وِچ اِک نواں ٹھک اُبھردا ہے- من ستیا لئی فقر تے فقرلئی من ستیا- ہُن توں لاء راج کاج ایس ٹھک نال ای ٹھیکے جاونے ہن-

پرانی رہتل وِچ رہندیاں کُوڑ اگے انیاں اگے سِر نہ نواون دی ساڈی آس دا ناں پُورن آہا-

تے پُرانی رہتل نوں ڈھا کے اِک سجری نروئی رہتل اُسارن دی ساڈی

سِک دا ناں رسالُو ہے- پُورن نال آہا تاں اسیں آپنے آپ نوں سنبھالیا آپنے اندر کھلو کے سِرڑ تے ثابتی دا کرڑا آسن دھاریا، گُوڑ تے انیاں دے وار جرے- رسالُو نال رلیا تاں اساں اندر دے مورچیوں نکل کے میدانیں آ گئے- اسیں ڈھالاں سٹ کے تلواراں چا لِتیاں- اسیں نویاں راہواں کھوجن تے نویاں کاڈھاں کڈھن نکلے- پُورن ساڈی دِڑتا تے سُجاگ دا نشان آہا- رسالُو ساڈے اُدم، اُپج تے اُلیل دا نشان ہے-

رسالُو وی پُورن وانگ بھورے دا پلیا ہے پر پُورن وانگ اوہ بھوریوں نکل کے سکیاں متریاں نوں سلام کرن نہیں جاوندا- گلیلیاں نال پانی بھرن والیاں دے گھڑے پُھنڈدا ہے- سلوان نوں عرضیاں پوہتیاں تے حکم کیتوس جو محل دے نیڑے سبھناں رناں نوں پِتل دے گھڑے بنوا دیو- پر رسالُو نُوں کون ولے- اوس رِکتوں لوہے دے گلیلے گھن آندے تے رناں دے گھڑے وت بھجے ترڑکے- ہُن سلوان نوں سوڑ پئی- ایہہ جاتک تاں میری سوچ دیاں حداں ٹپی آوندا ہے میرے ضابطے الانگھی آوندا ہے تے رعیت دیاں نظراں وچ راجے نوں بے وس کیتی آوندا ہے- چِھتھا ہو کے سلوان رسالُو نوں دیس نکالا چا دِتوس- رسالُو سیالکوٹوں نِکلیا تے تھلاں باراں وِچ جا واس کیتوس- اوتھے بار واسیاں ماہنواں، ڈھوراں تے پکھیرواں نال اوہدے سانگے جُڑدے ہن تے یاریاں لگدِیاں ہن- رسالُو اوہناں دی بولی سِکھدا ہے تے اوہناں دے نال اِک مِک تھی ویندا ہے- دھاڑے مارن تے ہلے کرن دِیاں جاچاں سِکھدا ہے- وت اِک دینہہ اچن چیت سیالکوٹ نوں جا ولدا ہے تے سلوان دی فوج ترُٹ کے اوہدے نال آ مِلدی ہے- سلوان گدیوں لہہ جاندا ہے-

سلوان اخیر لے دم تائیں آپنے پُن دے بھرم وِچ کُھبیا تے آپنی گُجھی نیتوں انھا ہے۔ اوہنے کدیں جگ واپری نوں نہیں گوکھیا۔ اوہ رِیت دے اُچھاڑ وِچ سِیتا پیا ہے۔ اوہ محلوں گھٹ ای نِکلیا ہے تے سیالکوٹوں باہر گیاں اوہنوں عمراں ہو گئیاں ہن۔ رسالُو دا پیر سدا رکابیں رہندا ہے۔ اوہ نِت بار دے پینڈے کچھدا رہندا ہے بار دے بھیت کھوجدا رہندا ہے۔ جد سیالکوٹ آوندا ہے تے آوندیاں سار وزیر نوں آکھدا ہے مینوں سبھ نِکیاں وڈیاں ظالماں دے پتے دس میں اوہناں نال جا کے بھڑاں تے اوہناں نوں جڑوں پٹاں۔ سِرکپ ونگر دیاں راجیاں نال لڑائی اوہدا روز دا آہر ہے۔

سِرکپ سُوجھوانی تے سیانپ دا گھر، جیہدی ساری سیانپ مکر دی نوکری وِچ جُتی ہوئی ہے۔ سُوجھوانی اوہدی پھند بناون تے لاون وِچ رُجھی رہندی ہے۔ داء دپے تے جوڑ تروڑ دا گُرو ہے۔ اوہ ''میں'' دے کالے علم دا وپاری ہے۔ ہر ویلے چوپٹ اگے دھری بیٹھا دُنیا نوں نِواون تے میٹن دِیاں پیچیاں چالاں گولدا رہندا ہے۔ اوہدا ہوون مخلوق نوں وڈا جوکھوں ہے۔ اوہدا گل مخلوق نوں سدّا ہے جیہڑا مینوں ہرا جاوے مینڈی دِھی سُلکھنی پرناوے تے مینڈا راج وی سانبھے تے مینڈا سِر وی لاہ کھڑے۔ جے تسیں ہر جاؤ تے تسیں سِر لہاؤ۔ کھیڈ سِرکپ اوہو کھیڈدا ہے جیہڑی اوہنے ورھیاں بدھی پکائی ہے۔

نال اوہنے ڈٹ دا اجیہا جال کھلاریا ہویا ہے جے کوئی وی کھڈار بازی نہیں جِت سکدا۔ ایتھے رسالُو جیہے بار واسی فقر ای من دی سُرت تے جُسے دا ست سنبھال سکدے ہن۔ رسالُو نوں بھاج کیویں پوے۔ بار دے جی جی نال اوہدا سانگا ہویا۔ نِکڑے نمانے تے نتانے جنور اوہدے بانہہ بیلی ہن۔ جد اوہنوں

بھیڑ پوے سر پر پگڑ دے ہن تے اوہدے نین پران بن ویندے ہن۔ بار دے سیہے، جھا، طوطے، مینا، جنڈ کریر تے ککھڑے کنڈڑے ساڈے روح ہن ساڈیاں جیبھاں تے کر پیر ہن۔ ویکھن وِچ بے زبان تے لِسے۔ پر ساڈی بولی دِیاں رمزاں دا رسالُو جانو ہے۔ ساڈیاں زوراں تے ساڈیاں گُناں دا رسالُو بھیتی ہے۔ اساں کدے اوہنوں کِسے گُجھ اگے بے وس نہیں ہوون دِتا۔ اساں کدے اوہدی کنڈ نہیں لگن دِتی۔ بے زباناں تے لِسیاں دی فقر فوج پھند فریب دے علم دیاں لشکراں نوں بھجا دیندی ہے۔ سِرکپ رسالُو اگے ہار من گھندا ہے۔

مُڈھ قدیم دے ویری سلوان نال لڑن دا راہ سانوں پُورن دسیا۔ ایس راہ دے دو پڑاں ہن ہِک جرن دا تے بیا کرن دا۔ جرن والا پندھ نبیڑ کے ای کرن ول پیر پائیدا ہے۔ پُورن دے سواہ رنگے سریر وِچوں ای رسالُو والی لاٹ اُبھری۔ جد سلوان شاہی دا گھیر ایڈا موکلا تھی گیا جے کوئی نُکر جگ دی اوس توں باہر نہ رہی تاں پُورن جاتا جے ہُن جرن دا ویلا مُکیا تے کرن دی گھڑی سِر تے آن پوہتی وت اوس سادھ والا بانا لاہ کے راٹھ والی رکابے پیر پایا۔ جد پُورن دے رسالُو بنن دا ویلا آیا تاں سیالکوٹ دی وگن دوالے سُکیاں داکھاں رس پییاں۔ انھیر مارے شہر دیاں لوکاں نوں اکھیں چانن لگ پیا۔ اِچھراں دیاں سُکیاں تھناں وِچ دُدھ ہمبلیاں مارن لگا۔

رسالُو سانوں پُورن دے فقر دی دات ہے۔ پیڑھیو پیڑھی تے واریو وارے رسالُو نیلی اُتے چڑھیا بار دِیاں دُھوڑاں پیا کچھدا ہے۔ ایہو اوہدا جیون ہے۔ ساڈے نال اوہدی تاں ای نِبھ سکدی ہے اوہ تاں ای رسالُو رہ سکدا ہے جے بار وِچ اوہدا ہر قدم اگوہاں رہوے۔ اوہ نِت سلوان دی گدی موہدی پیا مارے

نِت سِر کپ دِیاں گوٹاں پیا پُھنڈے۔

بھاجڑ تخت لہور

سولھویں صدی دا لہور اصلوں اجوکا لہور ای ہے۔ ایہہ درباری کار مختاراں دی گدی ہے۔ شاہی نوکرتیج دا ٹھانہ ہے۔ ایتھے حاکم ٹابری اُچی وگن ولی بیٹھی ہے۔ تے اُچی وگن اوہلیوں رب دی دھرت اُتے رُجھے واہکاں تے کاریگراں دے رِزق دی ڈور جیویں چاہوندی ہے بھواوندی پِھکدی ہے جو واہک تے کاریگر اوہدی منشا مُوجب کمیں جُٹے رہن تے اوہنوں لوڑیندے ان وست دی تروٹک نہ آوے۔

واہک تے کاریگر نوں ہتھ ہیٹھ رکھن لئی حاکم ٹابری اوہناں نوں سیاست علم تے ورت ورتارے وِچ آپنا مُتھاج بنا لیندی ہے۔ سیاست تے علم دی جُھوٹھی

چودھر سانبھن نال حاکم ٹابری دی آپنے رِزق واسطے واہک تے کاریگر اگے اصلی مُتھاجی لُک ویندی ہے- حاکم ٹابری سیاست دا اجیہا ڈھنگ چلاوندی ہے جو اصل اختیار شہروں باہر نہ جاوے آپنے ہتھ رہوے- اوہ قانون اجیہے بناوندی ہے جیہڑے کاریگر تے واہک نوں نہ سُوجھ سیان وِچ نہ واہ ورتن وِچ کدھرے وی آپ وساہے نہ ہوون دین- اوہ مدرسے اجیہے چالو کریندی ہے جتھے حاکم ٹولی دی رہتل رِیت دا جھنڈا اُچا کیتا جاوے- جتھے پرکھ تول دے اجیہے ڈھنگ سکھیجن جیہڑے حاکم ٹولی دی جگ منتا کراون- حاکم ٹابری آپنا علم آپنا رواج آپنا ورتارا آپنا قانون پِنڈ وسوں دِیاں آندراں وِچ وگاون واسطے وٹاں آڈاں موگھیاں دا پورا سربندھ کریندی ہے- شہر وِچ ای چھاونی تے بارود خانے ہن، اوہ دھونسے جیہناں دے آسرے حاکم دا حُکم چلدا ہے-

دُلا بھٹی بار دا وسنیک ہے- اوہ پِنڈ واسیاں دے اوس دھڑے وِچوں ہے جیہنے ستاں پیڑھیاں تھیں دِلی وِچ جمی تے لہورِیں پلی بادشاہی دے اگے سِر نہیں نِوایا- اوہدیاں وڈ وڈیریاں ایس بادشاہی دے گھوڑے نوں ڈکن لئی سِراں دے بنھ مارے تے رت دے کھال کڈھے- دُلے وی نِکے ہوندیاں لاء آپنی رت نوں امانت ای سمجھیا ہے- اوہدے گھر وِچ وڈیاں دے کیتے گھول دی کہانی نویں پوچ دی گُڑھتی ہے- اوہنے ایس کہانی نوں مُڑ کھیڈ کے وکھاونا ہے-

دُلے نے آپنے آپ نوں نِکے ہوندیاں توں لڑائی لئی تیار کیا ہے- اوہ پِنڈ واسیاں دی جُگاں پرانی کاوڑ دا نشان ہے- اوہنوں آپنا آپ بچاون دا کوئی دھیان نہیں- لہور دربار نوں ہر دم دُلے دا دھڑکا ہے- دربار والیاں لئی دُلے دے جیون دی ہر گھڑی اِک نواں جوکھوں جگاوندی ہے- دُلے دا لڑن ڈھنگ

نویکلا ہے- اوہ ہُنے ہے تے ہُنے نہیں- اوہ ہر تھاں ہوندا ہے پر لبھدا کِدھرے نہیں-

کدیں پہاڑ دے پچھے کدے جھلاں وِچ کدیں کُھلی سڑک اُتے، سبھنیں تھائیں اوہدا لشکار تے گھمکار ہے- اوہ شاہی قلعے دے اندر وی آوڑدا ہے تے دینہہ دیہوں آپنی کار کر کے چھائیں مائیں ہو ویندا ہے- بھاریاں ہتھیاراں والا لوہے پوش بادشاہی کٹک دُلے پچھے بھونچلیا وتدا ہے- شاہی قلعے وِچ راتیں کوئی سُکھ نیندر نہیں سوں سکدا-

اوڑک پِنڈ وسوں دِیاں آندراں وِچ دھسی ہوئی سرکاری نوکر چاری کِسے پھند نال دُلے نوں پھدا دیندی ہے- دُلے نوں سنگل گھت کے لہور لیاوندے ہن- وت لہور دی وِلگن ہیٹھ اوہنوں سُولی چاڑھ دیندے ہن- موت دُلے نوں نہ گھبراوندی ہے نہ تھڑیندی ہے- اوہدے بھانے سُولی کوئی تقدیر دا دھرو نہیں- آپنی لڑائی دا اِک مورچہ ہے- آپنی سیاست دا اِک پینترا ہے- دُلے نوں مارن والیاں دا منصوبہ ایہہ آہا جو اوہنوں سُولی چاڑھ کے نابری دی اوس پرانی کہانی اُتے مٹی گھتیئے جیہنوں دُلے آپنے جیون وِچ مُڑ کھیڈ وکھایا- پر دُلے آپنی جان جلاداں دے ہتھوں کھس لیتی- اوہنے سُولی چڑھدیاں وی دھون نہ لِفائی- اوہنے سُولی چڑھ کے وی اکبر نوں للکریا تے شاہی مان بھنڈیا- سگوں مر کے اوہنے نابری والی کہانی دا رنگ گھنا اُگھاڑیا- مر کے اوہنے آپنی سونہہ نوں ودھیرے پکیرا کیتا-

شہر داراں دی اِک چوکھی بھیڑ دُلے نوں سُولی چڑھدیاں ویکھن ڈُھکی- ویہل دے اکائے لوکی تے اوہ لوکی جیہڑے اوہدے جیوندے دے ناں توں

کنبدے سن- نِکیاں تے موٹیاں وپاراں والے نبویاں اُچیاں نوکریاں والے، تے اوہ جیہناں دے کول کُکھ نہ آہا پر ڈردے سن متاں دُلّا اساں گولیاں کولوں گل دے پٹکے تے لک دِیاں پیٹیاں کھس کھڑے- مالکاں دی مرضی ایہہ آہی جو گولیاں نوں آپنے بلکار دا نظارہ دسیجے - پر گولیاں نوں ایس نظارے دی لوڑ ای نہیں- اوہناں چروکنا خوف نوں مُرشد من لیتا ہویا ہے- خوف نوں اوہ بلا ٹال ٹونا سمجھ کے سینیاں اندر مڑھائی بیٹھے ہن- اوہناں مالکاں دی رہتل نوں اوہناں دے ورتارے نوں اُچا سچا من گھدا اے- اوہ مالک دی دولت لے نہیں سکدے پر ایس دولت دے چاکراں سانبھیاں تے راکھیاں وِچ ناواں لوا کے ایہدے نال اِک جُھوٹھا جیہا سانگا تاں جوڑ سکدے ہن- لہور دے ایہہ وسنیک سدا ہُسڑے تے اُداسے رہندے ہن- اوہ جو کُجھ بن گئے ہن اوہ بنن لئی اوہناں نوں آپنے اندر کِسے شے دا سنگھ گُھٹنا پیا- اوہناں نوں ایہہ تے سار نہیں جو اوہ کیہ شے آہی پر اِتنا پتہ نیں جو اندر کوئی مُردہ پیا ترکدا ہے- جدوں دُلّا سُولی چڑھیا تے پل دا پل اوہناں نوں جھولا جیہا پیا جو دُلّے دے مرن دا ساڈے جیون نال کوئی سبندھ ہے- پر ایہہ پل دا جھولا مُک گیا- دُلّا سُولی چڑھ گیا تے لہور دے ایہہ وسنیک کھلوتے تکدے رہے-

لہور دیاں وسنیکاں دی ایس بھیڑ وِچ پاولی پُتر لال حسین وی ہے- لہور دا جم پل ہوندیاں وی ہوراں کولوں اڈرا ہے- سوچ وی اوہدی ڈراونی ہے پر سرکار اوہنوں ایس کارن پھڑنا چاہوندی ہے جے اوہدی سوچ تے اوہدے جیون وِچ کوئی نکھیڑ نہیں- مَلک علی کوتوال جیہڑا دُلّے دی سُولی دا سربندھ کرن آیا ہے چروکنا لال حسین دی ٹوہ وِچ ہے- بھیڑ وِچ لال حسین نوں ویکھ کے مَلک علی

کوتوال نوں ڈُلّا بُھل گیا- حکم کیتوس تے پیادیاں لال حسین نوں سنگل چا گھتے- پر سنگل لال حسین دے وجود تے کھلوندے نہیں- کُھل کے پرانہہ جا پیندے ہن- کوتوال پُھتھا پے کے ایس رمز ول گوہ نہیں کریندا- تے لال حسین نوں بڑھکدا ہے جے تینوں تسیہے دے کے مریساں- ایہہ وی ہو سکدا ہے جو مَلک علی نوں سنگلاں والی رمز دی ڈاڈھی سنجان ہووے تے اوس سہی کر لیتا ہووے جے لال حسین اوہدیاں مالکاں دے راج دا اوڈا ای کرڑا ویری ہے جیڈا ڈُلا- ڈُلّا شاہی حکم دے گھر نوں باہر واروں دھاوا کر کے ڈھاون چڑھیا ہے- لال حسین اندروں لنبو لا کے پُھوکن لوڑدا ہے- ایویں نہیں اوہ سُولی ویلے دُلّے دے ساہویں ہویا-

پر مَلک علی کوتوال ایہہ نہ جاتا پئی جد تائیں اساں جیوندے ہاں لال حسین نوں سنگلیں ولیا ای نہیں جا سکدا- ساڈا ایمان ایس گل نوں قبولدا نہیں- ساڈے لئی اوہ رانجھا ہے جیں کھیڑیاں دے شہر لہور وِچ آن اُتارا کیتا ہے- اوہ ساڈے وسیبے دِیاں ناڑاں وِچوں ظاہر پُوجا دے جھپے لاہ کے سُوہی دُھکھدی رت دی چھل اُچھالن آیا ہے-

ساڈے وسیب وِچ سوچ اُتے قاضی مُلاں تے کیدو دا پہرہ ہے- ایتھے جیوندیاں جیاں دِیاں لوڑاں تھوڑاں نوں کدیں گوہ گوچرا نہیں سمجھیا جاوندا- متاں ویہار دا باہرلا پوچا نہ ترڑکے- ایتھے سچے سانگے نوں تانگھنا نکمی گل سمجھیا جاوندا ہے- ظاہر باہر دے سبندھ ای ڈھیر سمجھے جاوندے ہن- پر بندہ ظاہر باہر دیاں سبندھاں نال نہیں جیوں سکدا- اوہنوں آپنے آپ نال اِک ہو کے جیون لئی تے ہڈاں وِچ جیون سیک مانن لئی سچیاں گُوڑھیاں سانگیاں دی بُھکھ رہندی

ہے- اوہنوں آپنے اندروں اُچھلدی جیون لہر نال تے باہر وگدے جیون ویہن نال، آپنے من نال تے دُوجیاں دے من نال گُوڑھیاں پاون دی تانگھ رہندی ہے- اوہ جیوں تدے سکدا ہے جے ہر دم جیون چک اُتے چڑھیا بن بن پیا اُبھرے تے اُبھر اُبھر پیا بنے عرشاں ول پیا اُچھلے تے دھرت اندر میوندا تے پسردا رہوے- پر کھیڑا شاہی دا ضابطہ قاضی مُلاں تے کیدو دا پرچاریا تے پالیا ضابطہ بندیاں کولوں ضمانتاں منگدا ہے پئی جے رہنا جے تے چھڑے صِفرے بن کے رہو- باہروں بند تے اندروں سکھنے-

پر لال حسین صِفرہ بن کے نہیں رہ سکدا- تے نہ ہوراں نوں صِفرے بن کے رہندیاں ویکھ سکدا ہے- اوہ نرا جالن نہیں جیون چاہوندا ہے ہوون چاہوندا ہے- اوہ بندے دیاں ہڈاں نوں مُڑ جیون دا ہِنگھ دیون لوڑدا ہے- کھیڑا شاہی اوہنوں ڈکن تے تُلی بیٹھی ہے کیونجے کھیڑا شاہی جیون دے سارے رستے ڈک کے ای آپنی کھوکھلی جال جال سکدی ہے- کھیڑا شاہی ٹُھک تاں ای کھلو سکدے ہن جے اوہناں دے ساہویں ہور کوئی ٹُھک نہ اُٹھے- تے وسیب دی ہونی کرنی دی مہار اوہناں دے ہتھ ای ٹِکی رہوے- کھیڑے اصلی بندے نہیں، جیوندے جاگدے ہوون ہار جی نہیں، پرچھاویں ہن- اوہناں دی نِشا تاہیوں ہے جے سارا جگ پرچھاواں بن ونجے-

لال حسین اُتے کھیڑا شاہی دا منتر نہ پُھریا- اوہ پرچھاواں بنن توں نابر ہو کھلوتا- لال حسین کھیڑیاں دے ضابطے توں مُولوں کنڈ ولا گیا ہے- پرچھاویاں دی دُنیا وِچوں اوہنے آپنا دانہ پانی چا کھڑیا ہے- اوہ ہُن کِسے شے دی مالکی لئی نہیں پیا گُھلدا- سگوں اوہ آپنے سِروں مَل دے بھار لاہی جاوندا ہے- اصلوں

آپنا آپ تھیون واسطے اوہنے سارے کپڑے لاہ چھڈے ہن- لال حسین دا ورتارا کھیڑا شاہی دا اصل توڑ ہے- اوہدے ہوون وِچ کھیڑیاں نوں آپنا نہ ہوون، اوہدے واس وِچ آپنا اُجاڑا دِسدا ہے-

لال حسین دے کم وسیب دیاں روگاں دا اُپاء ہن- اوہ اِکوسٹ نال ڈھاوندا تے اُسار دا ٹُریا جاوندا ہے- لال حسین دے کم کھیڑیاں دے کوجھ نوں اوہناں دی وانجھ رہتل نوں ڈھپ لوا کے ساڑدے ہن اوہدی تھاویں نویں جیون دے بی کیری آوندے ہن- اوہدی شراب دی مستی کھیڑا رہتل دی کھوٹی ساودانی تے ہینی سُرت سنبھال نوں بھنڈدی ہے- کھیڑا رہتل دی سُرت سنبھال نِرا بھرم ہے- لال حسین دی مستی بھرم گواوندی تے چانن لاوندی ہے- مادھو نال اوہدا عشق ایہہ دسدا ہے پئی کھیڑا شاہی وِچ جنے جنانی دا ساک سچا نہیں ہو سکدا- کھوہ کھس تے مَلو مَلی دے ویہار نے جنانی نوں اُکا بے ہتھل کر چھڈیا ہے- اوہنوں سُوجھ سوچ توں وانجھ کے اوہدی آپ وساہی مُکا دِتی ہے- ہُن اوہدی ڈور اوہناں بے ناں بے شکل پرچھاویاں دے ہتھ ہے جیہناں نوں کھیڑا شاہی دے ٹُھک آکھیا جاندا ہے- جنانی نے آپ وی ایہناں ٹُھکاں دی گولی بنن قبول لِتا- ہُن اوہ ایہناں ٹُھکاں دی پالنہار تے سنبھالنہار ہے- لوکائی دا سِر کھیڑا شاہی اگے نِواون لئی وِچولی ہے- جنے جنانی دا ساک ہُن کھیڑا رہتل نوں چلاون تے ودھاون واسطے سبھ توں وڈا ہتھیار ہے- مادھو کھیڑا شاہی دا داس نہیں بندا- اوہ لال حسین نال نینہہ لاوندا ہے- لال حسین تے مادھو دا نینہہ کھیڑا شاہی دے کوجھ دے پڑدے پاڑدا ہے- آپ ایہہ نینہہ بے پڑد نلج تے انجھک ہے- کھیڑیاں دی ہنیر رہتل وِچ اگ دا اِک ننگا لنبو ہے- جیہڑا ساڑدا وی ہے تے

جو الدا وی ہے۔

اندر مچے بے وساہی دے جھل وِچ کھیڑا رہتل دے جنے جنانیاں اِک دُوجے نال رُرے کاغذی سانگے لاوندے ہن۔ تریمتاں اکے تاں لچھمیاں ہن جیہڑیاں باہروں دھن رول کے گھریں لیاوندیاں ہن تے اکے آپ پرایا دھن ہن جیہڑا ماپیاں دے کھاتے وِچوں نکل کے بگانے کھاتے وِچ چڑھ ویندا ہے۔ تریمتاں تریمتاں نہیں کھاتیاں دے انکڑے ہن۔ مُڑ جنانیاں بنن اوہناں دے وس نہیں۔ نہ ای اوہناں نوں ایہہ سدھر ہے۔ جدوں بندہ رہتل دیاں ٹھُکاں اگے ہار من گھندا ہے تے اوہدیاں سِکاں سدھراں اووَیں تھی ویندیاں ہن جیویں رہتل والیاں نوں بھاوے۔

کھیڑیاں دی رہتل وِچ سمجھو بُھکھ نہیں رہی تے کام کام نہیں رہیا۔ جیویں جیویں کام اُتے سجاوٹاں دے ست رنگے چلکنے پردے پیندے گئے سجاوٹی رہت وِچ سجاوٹی آرٹ تے سجاوٹی شاعری راہیں کام دا ست رنگیا لاٹو جگدا گیا۔ تیویں تیویں رس اگے جھپے چڑھدے گئے۔ اُلیل مُکدی گئی۔ سُرت سوندی گئی۔ سبھاء کُھنڈے ہوندے گئے۔ ہُن سدا ہُسڑے کھیڑے جنانی نوں ویکھدے ہن تے اوہناں نوں کام سینت مریندا ہے پر کول جاندے ہن تے ایہہ سینت جھوں جاوندی ہے تے جنانی لبھدی ای نہیں۔ کام دی سینت ایویں جھولا ہے۔ جیہڑا اصل وِچ جیون آسرے لبھن دا ترلا ہے۔ کام دی ایہہ سینت، ایہہ جھولا ایہہ ترلا بندیاں دا آسرا تے نہیں بن سکدا ہاں پرچھاویاں وِچ جان پائی رکھدا ہے۔ ہوون دی رڑک لُکائی رکھدا ہے تے نہ ہوون دے وہن وِچ وگائی رکھدا ہے۔

جنے جنے نہیں تے جنانیاں جنانیاں نہیں- اوہ اِکدوجے دے نال رہندے نہیں- آپو آپنا بلا کرن لئی اِکدوجے نوں ورتدے ہن- اِکدوجے نوں آپو آپنے پرچھاویں دی وساکھی بنیندے ہن- ودھو ودھی مَل مارن دے وپار وِچ اِکدوجے دے شریک وی ہن تے بھائی وال وی- جے تاں وپار لاہے وند ہووے تاں کام دے جھاکے والی کھیڈ وی بنی رہندی ہے- جے وپار وِچ ہار ہوئی تے ایہہ کھیڈ وی ٹھپ گھتی- کھیڑیاں دے ٹُھک قدرت دیاں ٹُھکاں نوں تروڑدے ہن- کھیڑیاں دیاں ٹُھکاں نوں بھنڈ کے لال حسین قدرت دیاں ٹُھکاں دا پالن کریندا ہے- اوہ بندے دِیاں سُکیاں جڑاں وِچ پانی تروںکدا ہے-

وت مادھو دے عشق وِچ دو رمزاں ہوئیاں- اِک تاں ایہہ عشق ہوکا پیا دیندا ہے جے کھیڑا شاہی وِچ کام دے سومے پُور گھتے ہن تے کھیڑا شاہی آپنے اخیر نوں پُجی کھلوتی ہے- دُوجا ایہہ عشق وکھاوندا ہے پئی اصل سانگا کیہ ہوندا ہے تے کیویں مویاں رُوحاں وِچ جِند پاوندا ہے- کھیڑیاں دے وانجھ نگر وِچ لال حسین سُکے ٹاہن ڈھاون والی لال ہنیری وی ہے تے ساوے پتر جگاون والی فجر دی واء وی- اوہ نویں جیون دا سدّا ہے- اوہ کھٹے اتے سُوہے لاوندا ہے جیہڑے وسنت تے وساکھ دے رنگ ہن- اوہدے نچن نال اوہدی مستی دے اُبھار نال کھیڑا شاہی دے ضابطے پئے تُرُٹدے ہن- کھیڑیاں دی رہتل ڈولن لگ پوندی ہے- بندہ آپنے بھرم گھیرے وِچوں چُھٹدا ہے- آپنی جِند نوں مُڑ گولدا ہے- جیون دِیاں ساراں مُڑ بھالدا نے نینہہ دے رس مُڑ ماندا ہے- آپنیاں ناڑاں وِچ رت دا سیک مُڑ پچھاندا ہے-

لال حسین کون ہے- لال حسین ناں ہے ساڈی رانجھا بن ونجن دی رِیجھ

دا- اوہ ناں ہے ساڈی جیون دی تانگھ دا ہوون دی آس دا- اوہ ساڈے وسیب، ساڈے ویہار دیاں گوڑاں نوں چونک وِچ لیا کے کھولدا ہے- ایہہ گوڑ ان ڈِٹھے ان پچھانے سانوں جمن لاء دے چمبڑے ہن- وت رہندی عمر اساں سارے آپنی رت کھوا کے ایہناں نوں پئے پالدے ہاں- لال حسین ایہناں گوڑاں نوں اُکھاڑ کے وکھاوندا ہے- مُڑ آپنے اُدم تے جیرے نال ایہناں نوں میٹن دا وسیلہ وی بندا ہے- روز چڑھدے سورج اوہ گاوندا بیڑی چڑھدا ہے تے گاوندا راوی پار کر کے مادھو نوں مِلن جاوندا ہے- اوہدا گاون اوہدا راویوں پار مادھو نال میل کھیڑا شاہی نال اوہدے آڈھے دِیاں منزلاں ہن- ایہہ آڈھا اوہدا نینہہ ہے- ہر نواں دینہہ اوہدے نینہہ دی گواہی بھریندا ہے- کھیڑا رہتل دے لا کڑی قاضی مُلاں تے کیدو اوہنوں ڈکن لئی ٹِل لاوندے ہن- اوہناں نوں سمجھ نہیں آوندی جو اوہنوں کِتھے ڈکن- اوہ تھائیں کُتھائیں پیا دِسدا ہے- پتناں اُتے سڑکاں اُتے پیلیاں ویڑھیاں مدرسیاں تے داریاں وِچ کھیڑیاں دے پسار ٹھپدا لبھدا ہے- اوہناں نوں اوہ خواباں وِچ وی آوندا ہے- اوہناں دِیاں جنانیاں دے نال موجاں ماندا تے اوہناں دے گھر اُجاڑدا- اوہ ہر دم اوہناں دے سِر دا سُول بنیا رہندا ہے- اوہ ودھیرے ترلا مریندے ہن جے اوہنوں ولا تلا کے آپنی رہتل وِچ رلا لئیے تے دربار دا وظیفے خور سُوجھوان بنا لئیے- پر لال حسین نوں کون ولاوے-

لال حسین دی جیونی اساں آپنے چیتے وِچ سانبھی رکھی- انگریزاں دے پنجابے آون تائیں ایہہ جیونی ساڈے چیتے وِچ پئی وسی- ساڈے من وِچ لال حسین رُت پھرن دا دھرت دے نویاں ہوون دا بی پُنگرن تے کنکاں نسرن دا

نشان بن گیا۔

اِک بے اولاد جنانی لال حسین نوں آکھیا میرے لئی دعا کرو۔ اوس آکھیا میں راتیں آوساں توں شراب تے کواب تیار رکھیں۔ جنانی لال حسین دی خاطر جوگا سارا سربندھ کیتا۔ اوہ آیا تے کھان پین کر کے دووین سوں گئے۔ گولی باہر پہرے تے آہی۔ اوہدے من آئی ویکھاں ایہہ فقیر میری بی بی نال کیہ پیا کریندا ہے۔ اوہنے جھیت وِچوں تکیا تے لال حسین سج جمیا بالڑا بنیا بی بی دے تھنیں لگا پیا آہا۔ اوہدا دعا کرن دا ایہو ای ڈھنگ آہا۔ کُجھ دینہہ پا کے اوس جنانی نوں آس لگ پئی۔ اوہدا جنا گھر پرتیا تے شک پیوس جے فقیر میںڈی جنانی نال بھوگ کر گیا ہے۔ لال حسین نوں پرکھن واسطے اوہنے سدّا دِتا پئی اج شامیں میرے گھر ان پانی کرو۔ شراب دی تھاں بوتل وِچ زہر بھریوس۔ لال حسین آیا تے بوتل ڈِیک گیا۔ وت آکھن لگا۔ میاں ایہہ تے پانی ہے اساں تے شراب داسُن کے آئے ہاں۔

ایہہ گل ڈاڈھی رمز بھری ہے۔ نویں جُونے جمن دی رمز۔ کھار تے سانبھ سہیڑ اُتے اُسری رہتل ہُن مُولوں وانجھ تھی گئی ہے۔ اِک اُڈیک والا چنگیاڑا ایہدے وِچ اجے ہے۔ خبرے کوئی آوے۔ کون ہے جیہڑا ایس وانجھ دی کُکھ پُنگارے۔ اِک لال حسین فقیر ای ہے ہور بس۔ لال حسین فقیر جیہڑا رہتل دے اندر ہوندیاں وی رہتل توں باہر ہے۔ جیہڑا کھار تے سانبھ سہیڑ دے ویہار دا ہتھیار وی نہیں تے ایس ویہار دا کُٹھا وی نہیں۔ بس اوہدے اندر اِک نویکلے نِت اُچھلدے ست دا سومہ ہے۔ اوہو ای ہے جیہڑا آپنی سُوجھ راہیں آپنے سِرڑ راہیں آپنے نِت سُکھڑے پیار دی واشنا راہیں جگ نوں مُڑ جوال سکدا

ہے- اوہو ای پرانی رہتل دے ملبے وِچوں اِک نویں رہتل اُسار سکدا ہے- اوہ نویں جُگ دا بال ہے نواں ماہنو-

پرانی رہتل دیاں مالکاں نوں کُرسی دِیاں کھسی جوکاں نوں فقر دی پیچھویں گلوکڑی وِچ آپنی موت دِسدی ہے- پر فقر نوں اوہناں دی وِس وی نہیں پوہندی- اوہدے سگویں تے سچے وجود نوں لگدیاں سار ای وِس پانی بن ویندی ہے- اوہ شراب منگدا ہے پر ایہناں کول شراب کِتھے ایہہ اوہنوں زہر دیندے ہن- اوہ شراب منگی آوندا ہے ایہہ زہر پوائی آوندے ہن اوڑک فقیر ایہناں جوکاں دا سارا زہر پانی جیہڑا رت دی تھاں ایہناں دِیاں ناڑاں وِچ پھِر دا ہے، چھک کھڑیا تے ایہہ ڈِگ کے ڈھیری ہو گئے- فقیر نے اِکو عشق کلاوے وِچ اِک نواں جُگ جایا تے پرانا ٹھپیا ہے-

لمی اَوڑ لگی- لہور دے نیڑے اِک پِنڈ دیاں چودھریاں لال حسین دیاں کُجھ سنگیاں نوں پھدیونیں تے آکھونیں دُعا منگ کے مِینہہ ورھاؤ- آپنے ولوں چودھرِیاں بکھیڑ کیتی- متا ایہہ پکایو نیں جو لال حسین دیاں سنگیاں نوں بھنڈیئے- جے فقیر دعا منگن توں نہ کر گئے تے اُنج پھکڑی لگ جاسی تے جے دعا منگن تے راضی ہو گئے تاں مِینہہ تے ورھنا کوئی نہیں ایہناں دے مونہہ کالے کر کے شہر وِچ بھوائیے- لال حسین نوں خبر لگی تاں اوس پِنڈ اپڑیا تے آکھن لگا تسیں شراب تے ٹکر انواؤ اساں دعا کریندے ہاں-

لال حسین سنگیاں نال رل کے پِنڈ وِچ دھمال پائی- دھمال مچی امبراں وِچ گھٹ چڑھی تے واچھڑ لہہ پئی- دھمال مچدی رہی پرنالے سرلاٹدے رہے تے پیہے پیلیاں اِک تھی گئے- چودھریاں دے کوٹھے کندھاں کُھرن لگ پئے- پِنڈ

رُڑھن لگا تے چودھریاں لال حسین دے پیر پھڑ لِتے پئی سانوں بخش دے- لال حسین نے پیر تے ڈک لِتے پر چودھریاں دے دِلاں وِچ دھمال مچ گئی آہی اوہناں سر مُنا لِتے- گلمے پاڑ لِتے- بھوئیں بھانڈا چھڈ کے لال حسین دے نال ای ٹُر پئے-

لال حسین دی جیونی وِچ سانوں ایہو نقشہ مُڑ مُڑ دِسدا ہے- پہلاں اوڑ سوکے تے اٹھراء دی رُت ہوندی ہے- لوک ایس رُت توں خلاص ہوون لوچدے ہن پر روح بے وساہیا آکھدا ہے جے خلاصی ہونی نہیں- ایہہ رُت قدیمی ہے ایہدا انت نہیں- جدوں اتے سوڑے پوندے ہن تاں لال حسین نوں ونگاردے ہن- پر دِلاں وِچوں شک کھوٹ بے وساہی دے چور نہیں نِکلدے- لال حسین نوں ویڑھے واڑدے تے ہن پر ادھ یقینے جیہے ہو کے اوہنوں رِکھلدے تے ٹچکردے ہن-

پر لال حسین اِک واری ویڑھے وڑیا نہیں نکلدا بھاویں اوہنوں ہاسے بھانے ای واڑو- اوہدے سِرڑ تے لگن دے چھٹے ایڈے بھرویں ہوندے ہن جے توڑے تسیں جُھوٹھے دِلوں ای اوہدے ساہویں ہو ونجو بھجنوں نہیں رہ سکدے- تے جیہڑا اِک واری بھجیا اوہدا من موجدا ہے اوہدے آپنے اندروں لگن تے دِڑتا دا ہڑھ اُبھر پوندا ہے تے اوہ آپنے پرانے آپے وِچ نہیں میوں سکدا- اوہدے وجود نوں نویں جاگ لگ ویندی ہے-

کھیڑیاں دے کوٹ تخت لہور نوں دو پاسی گھیرا ہے- باہروں دُلّا فقر نمانیاں تے ہینیاں دِیاں فوجاں بنھ کے ایہدے کِنگرے ڈھاون چڑھ پیا ہے تے اندروں لال حسین فقر دے بول تے دھمالاں ایہدیاں کندھاں نوں سنھ پئے

لاوندے ہن۔

ڈُلّے دی کہانی

سینکڑیاں ورھے پنجاب دیاں شہراں وِچ کِسے ڈُلّے بھٹی دی کہانی نہ کیتی۔ شہر مُغل شاہی دے ٹھانے سن۔ شہراں وِچ امیراں تے سوداگراں، افسراں تے چاکراں، عالماں تے سُوجھواناں، پڑھن والیاں تے پڑھاون والیاں، حُجریاں

والیاں تے مُجریاں والیاں دی رِزق ڈوری مُغل شاہی دِیاں رکاباں نال بجھی ہوئی سی- دُلے مُغل شاہی دے جوہو جوہ کداڑدے گھوڑے نوں بار دے جنڈ نال بنّھ چھڈیا تے اوہدی کہانی مُغل راج توں نابری دا ڈگا بن گئی- ایس کارن شہراں وِچ دُلے دا ناں مُونہوں کڈھن حرام تھی گیا- پِنڈ گراں وِچ وی دُلے دا ناں مُونہوں کڈھن حرام ہا- پِنڈ وسوں امیراں سرداراں مُغل راج دے نِکے موٹے پتی داراں دی داب بیٹھ آہی- آپوں ایہہ امیر شہریں رہندے سن پر تھانیداراں پٹواریاں تے قاضیاں ملوانیاں راہیں لوکڑیاں دے جیون وسن دی ڈور آپنے ہتھ رکھدے سن تے آپنی لوڑ مرضی مُوجب پئے چھکدے بھواندے سن- ہِک بار دا تپہ ہا جتھے دُلے دی کہانی والی ڈھانڈ پئی بلی- بار دیاں اوجھڑاں وِچ اوہناں لوکاں دے ڈیرے سن جیہڑے مُغل شاہی توں نابر تھئے- ایہناں لوکاں وِچ وا ہک راہک، کمی سیپی، ایانے سیانے، بُڈھڑے گبھرو، مرد تریمتاں سبھ سن- سبھ اوہ لوک جیہناں دے لک اُتے زروالاں تے مالکی والاں دا بھار حدوں باہرا تھی گیا ہا- جیہڑے شہر واس امیراں تے اوہناں دے پِنڈ واس چمچیاں دیاں بُتیاں نہ کڈھ سکے تے اخیر پُرانیاں چودھراں دے پھاہے وڈھ کے پُرانی دھونس اگے سِدھے ہو کھلوتے- اگلیاں فوجاں چاڑھیاں تے ایہناں ہتھیار چا لیتے تے بار دِیاں جھلاں بروہاں نوں آپنا مورچہ بنایونیں- ایہناں لوکاں نوں وڈی سار آہی پئی دِلی تے لہور دا نیاں نِرا زروالاں تے مالکی والاں واسطے ہے- دِلی تے لہور دا راج ماڑیاں تے ہینیاں دا ویری ہے- ایہہ لوک آپنا وسیب آپنی مرضی مُوجب اُسارن لوڑدے سن- آپنے کاج آپ سوارن لوڑدے سن- ایہناں لوکاں نوں پک آہا جے بندیاں ہار وسن واسطے پُختہ شاہی دا ہتھ ڈکنا پوسی تے ہتھ

چُغتہ شاہی دا تاں ای ڈِکیندا ہا جے ایس ہتھ نوں اصلوں ای وڈھ سٹیے- ایہہ کارا دل وِچ دھر کے ایہناں لوکاں شینہاں ہار بار وِچوں چھڑنا تے شاہی فوج نوں اچیتی جا پینا- شاہی بارود خانے لُٹ کے شاہی رسد دے راہ مار کے پُرانیاں کویداں دِیاں گجھیاں پلٹناں ولوندھر کے وت بار وِچ چھائیں مائیں ہو وینا- پنڈاں وِچ منصب داراں چودھریاں دیاں ڈیریاں اُتے شہراں وِچ امیراں دِیاں حویلیاں اُتے رات براتے ملنگاں دِیاں واہراں چڑھنیاں تے شاہی وزیراں تے کارمختاراں تے اوہناں دے بھائیوال شاہوکاراں دیاں کالجیاں وِچ دھڑکو دا سُول گڈ کے اُڈاروتھی وینیاں-

دُلّے دی کہانی والی ڈھانڈ بار دِیاں راتاں وِچ پئی بلی تے بار دیاں گبھرواں تے بُڈھڑیاں راٹھاں اوہدے سیک نال آپنے وجود پئے سیکے تے آپنے ہتھیار پئے تپائے- دُلّے دی کیتی ورتی اوہناں دیاں سوچاں سپنیاں دا تانا پیٹا بن گئی- دُلّے دے جیون نوں اوہناں آپنے جیون دا نقشہ مِتھ لیتا- دُلّے والی کھیڈ اوہناں نوں روز کھیڈنی پوندی- بار واسیاں دی واہری وِچ دُلّے روز جمنا، چغتیاں نال لوہا لینا تے سُولیاں اُتے جُھولنا- ایسے وجھوں ویکھن سُنن والیاں نوں ہمیش ای بار وِچ دُلّے دا پہرہ دِسنا تے اوہناں بار نوں دُلّے دی بار آکھنا-

بار واسیاں وِچ آپ مُہار رہن دی رِیت چروکنی ٹُری آوندی آہی- دُلّے دے دادے ساندل تے اوہدے پیو فرید نوں وی گُڑھتی ایسے رِیت دی آہی- اوہناں چُغتہ شاہی نوں ماملہ تارن توں نہ کر دِتی تے اکبر بادشاہ دیاں اہلکاراں نوں بار وِچ وڑنوں ڈک دِتا- جدوں لڑائی نال کم نہ سَریا تے اکبر صلح سمجھوتے

والا مُہرہ اگیرے کیتا- گل کتھ دے بج دوہاں پیو پُتراں نوں لہور سدیوس- دھونساں لالچاں اگے اوہ لِفے نہ تے وت اوہناں نوں پھاہے چا لایوس، تے لوتھاں اوہناں دیاں بھوبھرا کے قلعے دے بُوہے چا ٹنگائیاں-

پیو دادے دے قتل توں تھوڑے چِر پچھوں دُلاّ جمیا-

ہُن اکبر نے بادشاہی سیاست دا پُرانا رچھ کڈھیا پئی ہِک ہتھ سختی دا ورت کے دُوجا ہتھ سہج دا وکھاوَ- آپنا سج جمیا شیخو فرید دے گھر گھل کے فرید دی سوانی دی جھولی گھتیوس پئی دُلاّ مینڈا پُتر تے شیخو تینڈا- فرید دی کندھ بیٹھ بادشاہی دولتاں دی نیں وگن لگ پئی- دُلّے دی ماں نال سرکاری امیراں والی واہ ورتن ہوون لگی- نیت پُختہ شاہی دی ایہہ آہی جے بار دیاں سِر لتھ راٹھاں دِیاں ماواں دا دُدھ چُنگھ کے آپنے ادھورانے وجود وِچوں موت دا کلر کڈھیجے- جٹالی دی نابری نوں رکیلن کارن اگواناں نوں بھائی وال بنوتیجے- ترکھیاں کرڑیاں واہکاں دی رت دا نیوندرا پوا کے کُبّے جاگیردار راج نوں گھوڑی چاڑھی رکھیجے-

دُلّے دا بادشاہزادیاں ساواں آدر ہوون لگا- جو شیخو کھاوے لاوے سو دُلاّ کھاوے لاوے تاں جے وڈا ہووے تے جھولی چُک امیر تھیوے پُختے راج دے دھرو دا بانہہ بیلی تھیوے- دُلّے دے سبھا نوں چاکری دا جھس پاون واسطے اوہدِیاں ایانیاں اکھیاں موہرے امیریاں وزیریاں دے نقشے جھلکاریونیں- دربار واس دے ٹوہر دی گین کیتیونیں- آرکیاں دے چھوہر نوں درباری رہتل دے رنگ وِچ رنگن واسطے اوہدی پڑھائی دا اُچیچا سربندھ ہویا- اِک اُگھے عالم دی ڈیوٹی لگی پئی دُلّے نوں شہردار علم دِیاں گھنڈیاں کھول کے دسے تے ایہناں

گھنڈیاں دے جال وِچ پھس کے دُلّے نوں آپنے آل دوالے دی سُرت نہ رہوے- ایہہ علم نیکی پاکی سُگھڑپ تے ملُوک ورتب دی مت دیندا آہا- باتشاہ دی تابعداری سبھ تھیں وڈیرا گُن آہا- باتشاہی ورتارا رب دا ورتارا آہا- جیہڑا جگ تے آیا ہے اوہدا رب نال سانگا اوہو ای ہے جیہڑا باتشاہ نال ہے- باتشاہی دائرے وِچ آپنا ٹکانہ بناونا سمجھو بندیائی دی مُڈھلی صِفت ہے- پڑھن تے دُلّا پے گیا پر اوہنے اُستاد نوں گلاں اجیہیاں پُچھنیاں جیہناں نال اُستاد دے علم دی نِینہہ ڈولن لگ پئی- دُلّے دی کیوں کیہ ہتھوں پھتھیاں پے کے اُستاد ہوراں چھوہر نوں گُھرکی دبکے نال ٹھپن دا چارا کیتا- تے جدوں چھوہر نوں دبکا نہ پوہیا تے اُستاد ہوراں علمائی والا جُبہ لاہ کے پاسے دھر دِتا تے بھاڑے دے بدمعاش والا رُوپ ظاہر چا کیتونیں- پر دُلّے نوں گوڈے ہیٹھ دھرن دا واہ لاوندیاں آپیں چھوہر دے گوڈے ہیٹھ ہو گئے- باتشاہی پنتھ دے گرنتھی کولوں گُھنب چھڈا کے دُلّا سنے بیلیاں مدرسیوں نکل گیا تے مُڑ نہ پرتیا-

دُلّے اُتلے میل دی جوڑی تعلیم نوں لت مار دِتی- اوہنوں سُجھ گئی آہی جے ایس تعلیم دی نِینہہ کُوڑی ہے- ایس تعلیم دے دسے سارے سُگھڑپ تے چنگ چج دا مُول ایہہ ہا جے دُلّے دا من رِکیل کے اوہدیاں پیراں وِچ باتشاہی تابعداری دا نیانا گھتیجے - آپنی وسوں دی ورتی واپری ساہویں اوہنوں ایہہ تعلیم پھوکی، پیتلی تے لیہوں لتھی جاپی- اوہنوں سُجھ گئی آہی پئی مدرسیاں والی پڑھائی سکھلائی داکُل پسارا اُتلے میل دیاں ہیڑواناں دی پھاہی ہے-

دُلّے جیہڑا مدرسے نوں چھڈیا تے جیہڑے ڈھنگ چھڈیا اوہ سمجھو اوہدی نابری دا مُڈھ ہے- مدرسے دے اُستاد دے رُوپ وِچ اوس ویری نوں پچھان

لِتا- مدرسے اُڈار گبھرواں دی سوچ نوں پھاہن تے سدھاون دی کلا ہن- روح تے جُسے نوں اُتلے میل دی غلامی وِچ جُولن دا وسیلہ ہن- اُستاد دی سِکھلائی بندے دے من وِچ رِیس تے کھار والی وِس گھولدی ہے- تعلیم وِچ جیہڑا پُگیا اوہنے میدان ماریا- نالدیاں سینگڑیاں نال سِر وڈھواں گھول گُھل کے آپنا سِر اُتانہہ کڈھیا-

امتحاناں انعاماں تکمیاں سنداں دی منڈی وِچ آن کے ہر بندے دا کم اوہدی گھروکی پُونجی بن ویندا ہے تے بئی کُل دُنیا نوں اوہ آپنا شریک گِندا ہے- امتحان سنداں تکمے بندے نوں مَل مارن تے آپنا پیٹا پُورن والا چیٹک لاوندے ہن- جیہڑا ایہہ گھول نہیں گُھلدا یاں گُھلدیاں تھڑ ویندا ہے- اوہ آپنے آپ نوں اصلوں ہینا سمجھدا ہے تے جیون اوہدے بھا دا میہنا تھی ویندا ہے- جیہڑا گھول وِچ جِتیا اوہ وی تے جیہڑا ہاریا اوہ وی دوویں آپو آپنے کھوکھلے اندرونے دے اِکلونج وِچ بڑدے- مخلوق نال آپنے آپ نال اوہناں دا کوئی سانگا نہ جُڑیا- ایہہ گھول گُھلن تے کُجھ بندے دے وس ہوندا ہے پر ایہدا مُل پاون تے اصلوں اُتلیاں اُچیریاں ان ڈِٹھیاں دے وس ہوندا ہے- باتشاہ ایہناں ساریاں اُچیریاں توں اُچا ہے- ہر بندہ درجے وار باتشاہ دی خدائی ڈوری وِچ بجھا پیا ہے تے آپنے توں اُتلے اگے سِر نِواون باتشاہ اگے رب اگے سِر نِواون ہے- جیہنے آپنے توں اُتلے دا آکھا موڑیا اوہ دوہیں جہانیں ردیا گیا-

جے دُتے نوں آپنی ثابتی چاہیدی ہے، آپنا آپ لوڑیدا ہے، جے اوہنوں جیون دی تانگھ ہے تاں اوہنوں استاد دی کُرسی مُوہدی مارنی پوسی تے مدرسہ ڈھاونا پوسی- استاد دے دبکے اگے نہ لِف کے اوہدے دھرونوں آپنے زور نال

مُکا کے دُلّے آپنی جِند سگویں بچا کھڑی- مدرسے دی پڑھائی تج کے آپنی اصل لِیہہ لدھیوس- آپنے آپ نوں لڑائی دے پچ تے ہتھیاراں دی ورتوں سِکھایوس- آپنی وسوں نوں آپنا مدرسہ جاتوس تے ایسے مدرسے وچ لڑائی دی کتاب کُھلی ڈِٹھیوس- اُستاد نال نجٹھ کے سہی کیتوس پئی آل دوالے دھرو دا اِک گُجھا جال وِچھیا پیا ہے- ایس دھرو دا گُجھ مُکاون واسطے ایہدی شکل ظاہرا وکھاون واسطے ایہدا ہتھ ڈکن دی نیت کیتیوس- دُلّے دے اندر جد ایہہ متا جاگیا تے اوہنوں آپنے پچھوکڑ دی وی سارتھی گئی- آپنے پیو دادے دی کہانی اوہنے سُنی تے سمجھی- اوہدا اپنا علم سیانا تھی گیا- اوہدی ماں جیہڑیاں دُلّے بال کولوں لُکاوُندی آہی اوہ دُلّے گبھرو نوں سُناونیاں پئیاں-

دُلّے پُرانے استاد نوں ڈھایا تے پُرانا مدرسہ چھڈیا- استاد تے مدرسہ باتشاہی حکم دے پنجے دے دستانے ہن- کتاباں پڑھاون دے ڈھنگ، عِلم نوں جاچن دے ڈھنگ سبھ چھوہراں دے رُوح کُھنڈے کرن دے مسالے ہن- کتاباں دسدیاں جے پرانا ویہار ای قدرت دا ویہار ہے- ایہنوں بدلن دی سوچنا حرام ہے- اجیہیاں وِڈیاں وِڈن وِچ بندے دی موت ہے- کتاباں بندے دے من نوں پھوکیاں تے جگ توں باہرِیاں مہین کاڈھاں ول لاوندیاں تے جیون وِچوں اُسرِیاں اڑاونیاں نوں ہتھ گھتن توں ورجدِیاں- علم بندے دے اندر مچدی کاوڑ نوں رِکیلدا تے دھرو دے مُونہہ اُتے ون سونے مکھوٹے جڑ جڑ لاوندا- بندے دی سُرت تے اُبچ اگے پتاوے بنھدا- علم گہنا آہا- اسیں ایہہ گہنا لا کے ظلمیاں نوں رجھاوندے- آپنیاں ویریاں دے نیڑے بہن جوگے ہوون واسطے اسیں ایس گہنے نال آپنا سریر سجاوندے- مدرسیاں وِچ پرکھ جوکھ دا

مُول ایہہ آہا جے بندہ جماندرُو گُناہی ہے- جیہنے پڑھائی والا گھول گُھل کے ہِک بۓ نالوں ودھ چڑھ کے جماتاں مارِیاں اوہدے گناہ بخشے گئے- سنداں شفاعت دے پروانے سن- اُتلے میل دی بہشت دے گیٹ پاس سن- ایہہ پاس گھنن واسطے سانوں سارِیاں سانجھاں بھن کے تیر میر دے جلھن وِچ چھال مارنی پیندی- دُلّے نوں سار ہوئی پئی پڑھائی سکھلائی دا سارا پسارا ظلمِیاں دے دھرو دا ویریاں دے ویر دا ہِک گُجھا روپ ہے- اوہدے سَت نوں اوہدی بندیائی نوں مکاون دا منصوبہ ہے- اوس جاچ لیتا جے کتاباں استاد تے مدرسہ ظلم دے ہِک وڈیرے تے بہوں موکلے جال دِیاں گُھنڈیاں ہن- پورا وسیب ایس جال دی ولھیٹ وِچ ہے- ایس گُجھے دھرو اُتوں، کوڑھ دے ایس اندرے اندر وگدے نالے اُتوں ڈھکن لاہون واسطے دُلّے ہتھیار چاون دی کیتی-

دُلّے دی سجری سُرت نوں آپنی ماں سنے سارے وڈکے ویرِیاں دے ظلم نال نبھا کریندے جاپے اوہناں دے ہتھ ہتھیار بنے جاپے- اوہنوں پڑھنے پاون دی صلاح تے باتشاہ دِتی آہی پر صلاح نوں منن والے اوہدی ماں تے اوہدے وڈکے ای آ ہے- ایس پاروں دُلّے تے اوہدیاں بیلیاں پوند آپنیاں وڈکیاں نال متھا لایا- گلیلیاں نال ہر پکی عمر والے دا راہ مارن اوہناں آپنی کھیڈ مِتھ لِتی- ایس زوراوری راہیں دُلا وڈکیاں دے اندرُونے ہلون کے اوہناں دیاں مُونہاں توں نبھا دے جندرے لاہون لوڑدا ہا- چُپ تڑٹدیاں تڑٹدی ہے- اوڑک مراثن کولوں نہ جریا گیا- اوس بانہہ لمی کر کے آکھیا وے زنانیاں دے گھڑے پُھنڈن وِچ کیہڑی مردائی آ- جیہناں دے پیو دادیاں دِیاں بھو بھریاں لوتھاں چُغتیاں دے بُوہے ٹنگیاں ہوون اوہ گلیلیاں نال

کھیڈ دے نہیں سوہندے۔ اگلے ویب وِچ مراثی تے ڈھولیاں واراں والے ساڈی تواریخ دے سنبھالنہار آ ہے۔ سچ نوں کج کے رکھن والے تے ویلے سِر جنے کھنے دے مُونہہ تے مارن والے۔ دُلا ایسے سچ دی ٹوہ وِچ آ ہا۔ جھب گھر ماں اگے ونج کڑکیا جے اج ساری ورتی وِہانی دس نہیں تاں نہ توں بچدی ہیں نہ میں۔ دُلے دا نواں طور ویکھ کے ماں بولی تے پچھلی کہانی کھولدی گئی۔ ویری دی پچھان آپنی پچھان ہوندی ہے۔ دُلے جد آپنی تواریخ وِچ آپنے ویریاں دا مُہاندرا صاف اُلیکیا ڈِٹھا تے آپنا مُہاندرا وی صاف دِسن لگ پیوس۔ آپنے ہوون دا راہ لبھ گیوس۔ آپنے جیون دا مُول گولیوس۔ ایس نوِیں سار دے چاننے اندر باہر دی ہر شے ہِک بئی نال جُڑی جاپی۔ ہُن دُلے نوں آپنے دوالے کِسے گُجھے جال دا بھو نہیں۔ آپنے اندر باہر دی سار نال اوہدا بحر کُھل گیا ہے۔ اوہدی رت نوں دِڑتا دی پان چڑھ گئی ہے۔ اوہدی اکھ نے ویری دا نشانہ کر لیتا ہے۔ اوہدے وجود دا سارا زور سارا اُدم ہِک تھی کے ویری نوں مُکاون دا متا بن گیا ہے۔ اکبر باتشاہ نال دُلے دا ویر کوئی گھرو کا ویر نہیں۔ جے نِرا پیو دادے دا ویر لینا ہووے ہا تے دُلا کِسے ویلے اکبر نوں ونج گھیرے ہا۔ باتشاہ نوں ہتھ پاون دُلے واسطے ڈاڈھی اوکھی گل نہ آہی۔ پر جھیڑا نِرا ہمایوں دے پُتر اکبر تے دُلے دے پیو فرید دا نہ ہا۔ اکبر راج کاج دے ہِک ڈھنگ دا ناں ہے، ہِک پُورا ورتارا ہے، ہِک پُورا وِیہار رہن وسن دا ہے، جیون دا ہِک پیڑا تے پرانا پنتھ ہے۔ ہِک اکبر نوں مارن کیتے دُلے دے پیو دادے جاناں نہیں سن وارِیاں۔ اوس پنتھ نوں اوس ویہار نوں بھنن کارن وارِیاں سن جیہدے اُپر چُغتہ شاہی دا بُت کھلوتا آ ہا۔

چغتہ شاہی پنتھ نوں سمجھنا ہووے تاں مُغلاں دی کِسے محل ماڑی وِچ جا وڑو تے اوہنوں نِیجھ نال ویکھو- شہدرے وِچ دُتے دے دُدھ بھرا شیخو (جہانگیر) دا مقبرہ ویکھو- پورا مقبرہ ہِک وڈی پڑی ہے- باتشاہ دی ڈھیری ایس پڑی دے دُھر وِچکارلا گھرا ہے- باقی دے گھرے وِچکارلے گھرے دوالے لاگی بنے کھلوتے ہن- ایہناں لاگی گھریاں وِچ ہر کوئی آپو آپنی تھائیں ججمان ہے جیہدے دوالے اگوں آپنیاں لاگیاں دا جُھمر ہے- ہر گھرا اِک نِکی پڑی دا ججمان ہے تے اِک وڈیری پڑی وِچ لاگی ہے- سبھ پڑیاں درجے وار آپنے نالوں وڈیری پڑی دِیاں لاگی ہن تے سبھ وِچکاراں دا وِچکار، ججماناں دا ججمان باتشاہ دی ڈھیری ہے- مقبرے دی ساری بنتر ایسے حساب سِر ہے- سجاوٹی پُھل بُوٹے وی ایسے حساب سِر ٹکائے گئے ہن- بنتر دا ایہہ ٹُھک ہر اِٹ نوں رنگ دی ہر چھٹی نوں ہِکو کڑے وِچ جڑی کھلوتا ہے- کوئی لِیک ساہ نہیں کڈھ سکدی کوئی وٹہ سِر نہیں بھوا سکدا-

مُغل مقبرے دا وِچکار باتشاہ دی ڈھیری ہے- مُغل راج دا وِچکار باتشاہ آپ ہے- سبھ درباری اوہدے لاگی ہن- ہر درباری دا اگوں آپو آپنا دربار ہے جتھے اوہ ججمان ہے تے ہور نِکڑے امیر اوہدے لاگی ہن- تے اخیر چکاں دے چودھری ایس نقشے دی سبھ توں باہرلی، کناری والی پڑی ہن- سارا وسیب ٹُھک سِر اُسریا ہے- ہر بندے دی ہوند کِسے آپنے نالوں وڈیرے بندے دی ہوند دا صدقہ ہے- بندے دا بندے نال سانگا بندیائی پاروں نہیں مالکی چاکری پاروں ہے- سِر نیوندے رہن نذر نذرانے تردے رہن تے سانگے نبھی ویندے ہن نہیں تاں کوئی نہ- آپنے آپ وِچ بندے دا ہوون کوئی نہیں- اوہدا لاگ اوہدا

ہوون ہے- لاگ ہے تے بندہ گھر وِچ وی ہے باہر وی ہے- لاگ نہیں تاں بندہ نہ آپنے جوگا نہ بیاں جوگا- کِسے امیر دی امیری آپنے آپ وِچ کوئی شے نہیں- ہر جِھمانی اوڑک لاگ ہے تے ہر وِچکار اوڑک کناری- ہِک باتشاہ آپنے آپ پرنے ہے- اوہ کِسے دا لاگی نہیں- اوہ رب دا پرچھاواں ہے- اوہ جگ اُتے اوتار ہے- اوہدے ہوون نال باقی جگ دی ہوند ہے- اوہ وسیب دا دُھرا ہے- اوہدی جِھمانی کِسے ہور بندے دے لاگ دا صدقہ نہیں- اوہ رب دی عرش والی پڑی دا ہِک گھرا ہے- کل مخلوق نوں قدرت نے ایسے لیکھے سِر ساجیا ہے- باتشاہ جگ اُتے ربی ورتن دا سنبھالنہار ہے، اوہدا کیتا رب دا کیتا ہے-

جگ اُتے جیون واسطے ہر بندے نوں بھاویں کوئی ہووے ایس قدرت دی درجے بندی وِچ آپنے میل سِر آپنی تھاں بھالنی پوندی ہے- آپنا لاگ پچھاننا پوندا ہے جِھمان مِلنا پوندا ہے- آپنا سِر کِسے ہور اگے نِواونا پوندا ہے تے کُجھ ہور سِر آپنے اگے نِواون واسطے گولنے پوندے ہن- جیہڑا باتشاہی ورتن دی ایس پڑسانگ اُتوں ڈھے پوے یا اصلوں ایہدے اُتے پیر دھرنوں ای نابر ہو ونجے اوہ بندہ نہیں کافر ہے- تے جد تائیں ہِک کافر وی جگ دی کِسے کُھندر وِچ وڑیا بیٹھا ہے باتشاہی ویہار نوں وڈا جوکھوں ہے تے قدرت دی کار سواہری نہیں-

ایس پڑسانگ اُتے ہِک پوڑی توں دُوجی پوڑی چڑھیا جا سکدا ہے- اُپر چڑھن وی قدرت دا قانون ہے- پر ایہہ قانون ورتیندا اِنج ہے جے ہر بندہ پہلے آپنے میل دیاں وِچ جِھمان تھیوے تے وت پڑیو پڑی امارتاں وزارتاں دے گھرے مَلدا باتشاہی گھرے ول ودھے- جِھمان دے ایڈا نیڑے ہو ونجو

جے آپ ججمان تھی ونجو پر نیڑے ہوون واسطے سِر نِواون تے مرضی منن دی شرط ہے- لاگی آپنے ججمان دا جیڈا اکھاں بدھا ادھین ہوسی اوڈا ای ججمان دی نیڑ دا حقدار تھیسی- چاکری سبھ تھیں وڈا چنگ ہے- اکھ بدھی منتا گُناں دا گُن ہے- ایسے گُن نوں بھاگ ہن- ایسے گُن سِر ای بندہ آپنے میل وِچوں اُبھر کے اُچیرے میل وِچ وڑدا ہے-

پُختہ شاہی وِچ باتشاہ دی نیڑ مَلن واسطے واہ لاون نوں ای جیون آکھدے سن- باتشاہ دی نیڑ مَلن واسطے دینہہ پر رات سِر وڈھواں گھول لگا رہندا ہا- سوہنیاں دا سوہن عالماں دا علم بس باتشاہ دی نیڑ دے وسیلے ہن- آپنے آپ وِچ ایہناں دی کوئی اصل نہیں- باتشاہ دی نیڑ ای سبھ مُولاں دا مُول تے سبھ تتاں دا تت ہے- گُنیاں، سوہنیاں، عالماں بلواناں دا کم نِرا ایہہ آہا جے اوہ آپنی کھٹی وٹی تخت دے پیراں وِچ لیا دھرن- اگوں ایہہ باتشاہ دا کم آہا اوہناں دی نذر نوں جیہڑے لیکھے چاہوے لاوے- عالماں دے علم نوں سوہنیاں دے سوہن نوں گُنیاں دے گُن نوں بلواناں دے بلکار نوں جیویں بھاوے جتھے بھاوے ورتے- بندیاں دا کم آہا آپنے آپ نوں وستاں سمجھن- آپنی کیتی نوں نہ پرکھن- آپنے اندرلے نوں واڈھو پُچھنے نہ پاون دین- آپنیاں عملاں نوں بس باتشاہ دی مرضی والی کسوٹی اُتے ای دھرن- سپاہی گولی وگاون لگیاں، عالم لِکھن بولن لگیاں، اہلکار کم کرن لگیاں آپنے آپ نوں نہ کُجھ پُچھدے تے نہ کُجھ دسدے- جد بندے وستاں ہوئے تاں وت وستاں پُچھدِیاں دسدِیاں تے کُجھ نہیں بس ورتنہار دے ہتھ وِچ پیاں ورتیندِیاں ہن-

ڈُتے دا ویر پُختے راج دِیاں نیہاں نال سی- اوہنے وست بنن توں نہ چا

کیتی- آپنی بندیائی دا پالن کیتوس- سہی کیتوس جے بندہ تاں ای بندہ ہے جے اوہ وست بنن توں نابر ہے- جے اوہ آپنے کیتے نوں پرکھن دا، آپنیاں کراں پیراں نوں آپنی جیبھ نوں آپنی سار مُوجب ورتن دا حق گھن سکے-

اوہنے للکر کے آکھیا پئی بار دیاں نمانیاں واسیاں نوں راہکاں کامیاں ایانیاں تے محنتیاں نوں بندے دی جُونے جیون دا حق ہے- چُغتہ شاہی نوں کوئی حق نہیں جے اوہ ایہناں نوں وستاں بنا کے ورتے- دُلّا چُغتہ شاہی دے پسار اُتے مَل مارنا نہیں آہا لوڑدا- اوس چُغتہ شاہی دے پسار نوں ڈھا ڈھیری کرن دی دھاری آہی- ہِک واری جد راہ دِس پیوس وت اوہدا ہر دم ایس راہ اُتے ہِک پیر اگیرے آہا- اوس ہر حِیلے نوں وسیلہ جاتا تے جدوں کوئی حِیلہ نہ جُڑیا اوس ہتھیں گھڑ لِتا-

دُلّے آپنا کم گھروں چھوہیا- سبھ تھیں پہلاں اوس آپنے نانکے گھر نوں گھیرا گھتیا تے آپنی برادری وِچوں چُغتے شاہی دے رجائے چودھریاں نوں نپیڑیا- واڈھو مال وست تے ڈنگر گھوڑے راہکاں محنتیاں تے کامیاں نوں چا ونڈے- ایس ونڈ نوں دُلّے آپنا روز دا آہر بنا لِتا- روز شاہوکاراں دیاں گوہلکاں بھجنیاں- چودھریاں دیاں بھڑولیاں نوں نسار لگ گئی- محنتیاں تے کامیاں دی رَت جاگ پئی- دُلّے دا کم اوہناں دا آپنا کم تھی گیا- لُہاراں دُلّے نوں ہتھیار بنا کے دیونیں تے آپنیاں بانہاں دا زور تے آپنیاں اکھاں دا لشکار وِچ بھر کے دیونا- بار دے جُھگے ہِکل کنڈے تے نِک سُک دے رسد خانے بن گئے- راہک تے کامے راٹھ بن گئے- دینہہ رات ہِک کر کے راٹھاں دی واہر چُغتیاں اُتے ونج چڑھی- بُہتیاں تھڑاں گھروں پوریاں ہو گئیاں- رہندیاں بھیڑ

وِچ ویریاں آپ پُوریاں کر دِتیاں۔

علی ترکستان دا اُگھا سوداگر ہے۔ باتشاہ نال اوہدا پنج سو گھوڑیاں دی سپلائی دا ٹھیکہ ہے۔ درباری ٹھیکیداری پاروں امیراں منصب داراں دِیاں حویلیاں وِچ اوہدا چنگا آدر ہوندا ہے۔ ترکستان توں رسد آندیاں اوہنے کئی واری دُلّے دے گھر اُتارا کیتا تے دُلّے دی ماں اوہدے نال شاہی امیراں والی ورتن ورتی۔ ایتکاں وی علی گھوڑے گِھن کے لہور ویندیاں فرید دے ڈیرے لتھا۔ دُلّے وی اوہدا پروکا آدر کیتا۔ رات وڈے ٹھاٹھ نال رکھیوس۔ فجریں ٹوردیاں کلاوے گھت کے شُکرگزاری کیتیوس پئی یار وڈی کھیچل کیتی آ۔ ترکی نسل دے گھوڑے ساڈے جوگے گِھن آندے نی۔ علی مندے حالیں لہور اپڑیا تے باتشاہ اگے ونج رُوکیا۔

علی کولوں گھوڑے کھوہ کے دُلّے دوہرا کاج کیتا ہے۔ ہِک تاں آپنی سوارِیاں دی تھُڑ مُکائیوس تے نالے باتشاہ نوں تگڑی چوبھڑ لائیوس۔ دُلّا جاندا ہے جے باتشاہ سر پر بھاجی موڑسی۔ سوڑا پے کے فوج چڑھیسی۔ اوسے گھڑی دی دُلّے نوں اُڈیک ہے۔

باتشاہ دُلّے دی ماں ول اہلکار گھلے جے دُلّے وڈی ایانپ کیتی ہے تُساں گھوڑے پرتا دیو تے دُلّے نوں دربارے ٹورو۔ ساڈا پُتر نوں مِلن تے جی ہے۔ کلو کی گل ہوندی تے ماں نذر دے ٹکے لدا کے دُلّے نوں لہور گھلدی۔ پر ہُن اوہ کلوکا دُلّا کِتھوں آندی۔ دُلّے باتشاہی اہلکاراں دے سِر مُن کے مُونہہ کالے کیتے تے آکھیا اکبر نوں وساہیو میں جھب اپڑساں۔ ساڈا وی مِلن تے جی ہے۔

دُلّے اکبر نال مِلنی کیتی- اوہ تیر ہار لہوریں لتھا- وڈیریاں آڑھتیاں دِیاں ماڑیاں تے امیراں دِیاں حویلیاں وِچ بھڑتھو گھتیوس تے قلعے والیاں نوں کنبنی چاڑھ کے اکھ دے پلکار وِچ مُڑ باریں جا وڑیا- اکبر پِچھتا پے گیا- چُغتیاں دی فوج چڑھی- پیدلاں تے گھُڑ چڑھیاں نے پنڈوکیاں پیہیاں دی دُھوڑ اسمانیں چاڑھ دِتی- دُلّا تے اوہدے بیلی ایس دُھوڑ دے اوہلیوں نِج ہار نِکلدے تے بھاڑے دیاں لشکریاں نوں بھاجڑ پا کے مُڑ ایسے دُھوڑ وِچ چھپ ویندے-

بار واسیاں تے چُغتیاں دا ایہہ بھیڑ کئی ورھے لگا رہیا- چُغتیاں دا ٹِل ایہہ آہا جے ہِکواری دُلّا جیوندا پھڑ تیجے تے اوہنوں قابو کر کے اوہدے راہیں ساری بار نوں رِکیلیئے- چُغتیاں دے بھانے بار وِچ چُغتہ شاہی ویہار ای چالو آہا- دُلّا بار واسیاں دی پڑی دا وِچکارلا گھرا آہا- ایہنوں چِگ لو تے پڑی آپنے آپ ای رِکھنڈ ویسی- ججمان نوں ہتھ ہیٹھ کر گھنو تاں لاگی آپنے آپ ای نیوں ویسن- دُلّے نوں پھدن واسطے چُغتیاں بہوں جتن کیتے- اوڑک اِک پھَند پھُر گیا- دُلّا پھَدِی گیا- کڑِیاں بیڑِیاں مار کے لہور آندو نیں-

چُغتیاں جاتا جے کم سر گیا- ہُن دُلّا آپنی گوں نوں باتشاہ دے پیر چُمسی تے بار والے آپنے اگوان دا رنگ دیکھ کے آپنے آپ ای لیہے چڑھ ویسن- پر چُغتیاں دُلّے نوں پچھاتا نہ ہا- اوہناں دُلّے نوں آپنے ویہار آپنے پنتھ سِر پیا جاچیا- دُلّا اوہناں دی جاچ وِچ کیویں آوے- اوہدا ویہار چُغتیاں دے ویہاروں باہرا، اوہدا پنتھ چُغتیاں دے پنتھوں باہرا- اوہدا تت ہور، اوہدا سبھا ہور- چُغتیاں ڈھیر کھیکھن پئے کیتے پئی دُلّا کِسے حیلے باتشاہ اگے نیواں تھی ونجے- اوہناں دُلّے نوں صلاحیں پیّاں دِتیاں جے باتشاہ نوں سلام کرن تے

اینویں رسم ہے- پر دُلاّ اوہ کم کیویں کرے جیہدا اوہدے اندرلے نال اوہدے
نینہہ نال کوئی جوڑ نہ ہووے- اوہ کِتے وی ہووے آپنے آپ نوں لڑائی دے پڑ
وِچوں باہر نہیں کڈھدا- آپنا آسن نہیں چھڈدا- چُغتیاں نوں تاں ظاہر دا نیون
وی وارا کھاوندا ہے- کیوں جے اوہناں دا اندر تاں ہوندا ای کوئی نہیں-

دُلتے دی نانہہ چُغتیاں نوں بہوں پُڑدی ہے- جے ایہہ گھرا پڑیوں باہر رہوے تاں ساڈے وسیب دا تانا پیٹا تندو تند ہو ویسی- جے دُلاّ جُھوٹھے مُونہہ وی باتشاہ اگے نہ نیویاں تاں چُغتے راج دی نِینہہ اُکھڑ ویسی- چُغتیاں دلیل کیتی پئی دُلتے دا من منے نہ منے آپنیاں اکھیاں نوں تاں مناوَ- دُلتے نوں ہِک نیویں جیہی باری تھانئیں دربارے واڑو- وڑن لگیاں اوہنوں سر پر اُڑنا پوسی تے ساڈا گھر پُورا ہو ویسی- راج دا چھتر ٹِکیا رہسی-

پر دُلاّ آپنے ہر کم تے ہر دم دی سنبھال کریندا ہے آپنے نینہہ دے چاننے- اوہ چُغتیاں دی سیاست دا جانُو ہے- اوہ نیویں باری راہیں دربار تے وڑیا پر لِفیا کوئی نہ- پوند پیر آپنے اندر وگائے تے پِچھوں دھڑ تے سِر اندر دھریکیوس- باتشاہ دُلتے دے اُڑے سِر دی جائیں اوہدے سِدھے پیر ڈِٹھے تاں اوہدے بیٹھوں تخت ڈول گیا- اوس سہی کیتا جے جٹ اِک پل ہور جیوندا رہوے تاں چُغتہ راج نہ رہسی- دُلتے نوں جھب سُولی ونج چاڑھیونیں-

کوتوال نوں باتشاہ اُچیچا حکم دِتا جے دُلاّ جیہڑے رنگ سُولی چڑھے تے جیہڑے بول مُونہوں کڈھے اوہدی خبر جھب باتشاہ نوں اپڑتیجے- باتشاہ نوں سار آہی پئی جیہڑا پَھٹ دُلتے دھون چا کے چُغتہ شاہی نوں لایا ہے اوہ نِرا اوہدے مویاں نہیں مِلنا- اوہ تاں ای مِلنا ہے جے ہِک واری اوہدی دھون لِفدی